

Stanislav Stratiev

Autobus

(drama u dva čina)

Prevod sa bugarskog: Violeta Džoleva

LICA

RAZUMNI

NERAZUMNI

VIRTUOZ

ZALJUBLJENI

ZALJUBLJENA

NEODGOVORNI

MUŽ

ŽENA

ALDOMIROVCI

PRVI ČIN

Starinski, izgreban, razdrndan, prazan autobus. On stoji na zadnjoj stanici svoje linije. Jesen je. Sumrak. Vjetar odnekud dovlači žuto lišće i gura ga ispod točkova autobusa. Jedan trenutak u autobusu nema nikoga. Jesenji vjetar tjera lišće. I evo u autobus ulazi prvi putnik. To je Razumni. Muškarac sa oko pedesetak a možda i više godina, ukusno odjeven, nosi šešir. U rukama nosi punu kožnu tašnu sa luksuznom kopčom. On razgleda unutrašnjost autobusa i odabira sebi mjesto. Staje pored drugog sjedišta, ostavlja tašnu, sa maramicom dugo briše sjedište. Iza toga sjeda, vadi iz džepa novine, otvara ih i počinje da čita. Odjednom skoči odlučno, zatvori novine i sjeda na treće sjedište preko puta. Sjedi tu izvjesno vrijeme, pogleda gornji dio prozora, sjedi i dalje, a onda se ipak vrati na svoje prvobitno mjesto, ponovo otvara vjesnik i čita.

ALDOMIROVCI: Dobar večer!

Drugi putnik koji se pojavi je Aldomirovci. Čovjek nešto stariji od Razumnog, oko šezdeset godina, vidi se da je sa okolnih sela. Nosi punu vreću. Razgleda i zatim sjedne na kraju autobusa sa strane, ali postavi prvo vreću pored sebe na sjedištu. Briše znoj sa čela, dugo traži po džepovima, izvlači kartu, perforira je. Onda ponovo sjede.

RAZUMNI: Trebalo je da perforirate i za vreću!

ALDOMIROVCI (*ne shvata*): Šta?

RAZUMNI: Trebalo je da probušite, kažem i za vreću.

ALDOMIROVCI: A zašto?

RAZUMNI: Zato što je багаž.

ALDOMIROVCI (*začuden*): Ko je? Vreća?

RAZUMNI: Vreća!

ALDOMIROVCI: Kakav багаж, najobičnija poderana vreća. Da je kofer ili nešto slično nešto od plastike da... Ali ovo... (*Odmahuje rukom.*)

RAZUMNI (*još uvijek ne dižući pogled sa novina*): Kada Vaš kontrolor bude kaznio osam leva, vidjećete je li багаж iii nije багаж.

ALDOMIROVCI: Prvi put čujem da je vreća багаж.

RAZUMNI: Vi dobro znate šta je багаж ali mi smo takva nacija. Da se prođe gratis. Sve da promakne ako može nekako.

ALDOMIROVCI (*ustaje i dok perforira drugu kartu mumla*): Sad mi o naciji priča. Svakome je danas nacija kriva. Kao da smo samo mi nacija, a vi niste. (*Vraća se na svoje mjesto.*)

Nastaje tišina. Razumni čita novine. Aldomirovci sjedi uvređeno pored vreće. Čuje se smijeh. Na vratima dvoje zaljubljenih i zagrljenih muče se da uđu istovremeno. Vrata nisu dovoljno široka, oni pokušavaju, i na kraju uspijevaju. Idu prema zadnjim sjedištima. Sjednu i počnu uzajamno da skidaju jakne.

ZALJUBLJENA: Ovako ti je ljepše.

ZALJUBLJENI: I tebi. (*Podigne joj rever.*)

ZALJUBLJENA: Meni – ne. (*Spusti rever.*)

Zaljubljeni je zagrlji preko ramena i počinje da joj šapuće nešto na uvo. U tom trenutku u autobus ulazi Nerazumni. On ima oko trideset pet – četrdeset godina. U rukama nosi hljeb i izlizanu kožnu tašnu, od onih, kakve nose zanatlije. Perforira svoju kartu i sjeda u sredini, pored prozora. Iza njega na vratima se pojavljuje crvena futrola violončela. Ona se pažljivo podupire nečijom rukom. Kasnije se popne i sopstvenik ruke – Virtuoz. Muž srednjih godina, sa naočarima i uvijek padajućeg pramena kose. Virtuoz pogleda nadmeno po autobusu, koleba se gdje da sjedne – naprijed ili nazad, iza toga ponese pažljivo violončelo naprijed. Tamo, slijeva, nema nikoga. On postavlja prvo violončelo

nježno, kao bebu, a zatim sjedne. Pogleda na sat. Započinje da skuplja i širi prste nesvjesno, radnja koja mu znači zagrijavanje.

ALDOMIROVCI: A on zašto ne probuši za violinu? Zar ona nije багаž?

Virtuoz se okrene i pogleda ga čuteći i sa nipodaštavanjem. Razumni čita novine.

ALDOMIROVCI: Za vreću da probušim, a on za violinu...

Niko mu na odgovara. U tom momentu u autobus ulazi žena sa oko trideset pet godina, pažljivo odjevena, sa dobro uređenom kosom, inteligentnog lica. Sjede pored prozora. Malo iza toga penje se muškarac sa oko pedeset godina, isto inteligentnog lica, moderno odjeven. On baca kao nezainteresovan pogled naprijed i nazad, a pažljivo pogleda sve i kreće prema ženi.

MUŽ: Izvinite je li slobodno kod Vas?

ŽENA (*ne gleda ga, nezainteresovano*): Izvolite.

Muž sjeda i drži u ruci ceger od mušeme, koji je pun. Nasloni se prema nazad i tajno pogleda ženu. Ona gleda nezainteresovano naprijed. On pogleda naprijed isto.

MUŽ: Da Vam ne smetam. (*Premjesti ceger.*)

ŽENA (*nezainteresovano*): A... ne sekirajte se.

MUŽ: Kakva noć, a? Ne znaš da li je kraj jeseni ili početak zime.

ŽENA (*hladno*): Nisam primjetila. Da niste meteorolog?

MUŽ: A ne obraćam ni ja pažnju na te stvari ali sam malo duže čekao na stanici. Inače ni ja ne razlikujem da li je jesen ili proljeće.

ŽENA: To je Vaš problem. (*Gleda kroz prozor.*)

U autobus ulazi zadihan muškarac, srednjeg uzrasta, oko pedeset godina. Odjeća mu je malo izgužvana, odjeven je nemarno, cipele su mu prljave, nije obrijan, nosi mrežu u kojoj ima dva hljeba, kiselo mlijeko, zelenu salatu, peršun i flašu lozovače. To je Neodgovorni.

NEODGOVORNI: Hej, malo mi je falilo da ga ispustim... Pošto je zadnja stanica naređali su autobus do autobusa. Te u ovaj, te u onaj, te za Aldomirovce, te za... uuuuuuuuu! (*Perforira kartu.*)

ALDOMIROVCI: Zar ovaj nije za Aldomirovce?

NEODGOVORNI: Nije. Zar ne vidite da je gradski autobus. Vozi za centar.

ALDOMIROVCI (*ljuto*): Kako da vidim? Nigdje ne piše, ni unutra, ni vani.

Bestraga mu glava, ovo je treći autobus na koji sam se popeo. (*Vuče vreću između sjedišta.*) Slomiće im se ruke ako stave tablicu. (*Prolazeći pored Razumnog on mu gurne perforirane karte u džep.*) Evo za uspomenu od nacije. (*Silazi.*)

NEODGOVORNI: Deda ništa nije prodao na pijaci, vraća punu vreću pa mu je krivo, zato spominje tablice. Privatnici svakodnevno stvaraju kapitalizam, zar ne? (*Udara prostački po ramenu Virtuoza. Virtuoza se okrene, pogleda ga sa najvećim prezirom i ne govoreći ništa zauzima stari položaj. Neodgovorni se ne uzbuđuje zbog toga ni najmanje, pita Razumnog.*) A Vi, šta kažete, rađaju ili ne?

RAZUMNI (*ne skidajući pogled sa novina*): To su elementarne stvari.

NEODGOVORNI: Elementarne ali stvaraju. Zar ih ne vidimo na pijaci? (*Sjeda na jedno sjedište, poslije kraće pauze.*) Hoćemo li uskoro krenuti?

RAZUMNI (*ne skidajući pogled sa novina*): Postoji vozni red.

NEODGOVORNI (*skeptično*): Nisam još vidio autobus koji vozi po voznom redu. Ovaj će mi biti prvi. (*Sjedne udobnije.*)

Izvjesno vrijeme caruje tišina. Razumni čita novine. Zaljubljeni nešto šapuću. Nerazumni gleda kroz prozor. Muž i Žena gledaju demonstrativno na različite strane. Virtuoz nervozno pogledava na sat. Neodgovorni ga gleda nasmijan.

NEODGOVORNI: Mnogo vam je velika ta violina?

VIRTUOZ (*okrene se nadmeno*): Molim?

NEODGOVORNI: Mnogo Vam je velika ta violina?

VIRTUOZ (*prezrivo*): Ovo nije violina.

NEODGOVORNI (*iznenađen*): Nije. Onda šta je?

VIRTUOZ: Zar ne možete da zašutite malo?

NEODGOVORNI: Zašto? Zar vam smetam?

VIRTUOZ: Nervirate me? (*Premjesti se na drugo sjedište.*)

NEODGOVORNI: Nervi!.. Brate, nervi, najstrašniji bič savremenog čovjeka.

Nerviraj se danas, sutra i hop u ludnicu. Njih danas zovu psihijatrijama, ali to su prave ludnice. Ipak, ti se ne sekiraj. Nije strašno i tamo žive ljudi.

Virtuoz shvata da sukob sa Neodgovornim je ispod njegovog nivoa, ustaje i ide na drugo sjedište, dalje od Neodgovornog. Pauza.

NEODGOVORNI: Oni u takvim violinama prenose djecu.

RAZUMNI (*podiže pogled sa novina*): Ko prenosi?

NEODGOVORNI: Postoje ljudi i za taj posao. Prodaju djecu strancima. Pošto je tamo natalitet nizak.

ŽENA: Molim Vas... (*Strese ramenima.*)

NEODGOVORNI: Ne mogu da ga nose u rukama jer će se primjetiti odmah da je dijete opijeno...

ŽENA: Uh... (*Maše rukama da bi otjerala taj košmar.*)

Virtuoz daje do znanja da ga razgovor ne interesuje, ali je nervozan.

Neprestano pogledava na sat, bubnja sa prstima po sjedištu. Neodgovorni ga gleda.

NEODGOVORNI: Ali ni njima nije lako. Taj posao je opasan. Ne izdrže nervi Sve ih nervira.

Svi pogledaju prema Virtuozu. On sjedi važan i ćutljiv, prepotentno gleda naprijed.

NEODGOVORNI (*osluškuje*): Kao da je zaplakalo dijete. (*Ponovo osluškuje.*)

RAZUMNI (*spusti novine*): Gluposti. (*I on osluškuje.*)

NEODGOVORNI: Eno odande! (*Pokazuje prema violončelu.*)

Žena, Razumni, Muž i Neodgovorni osluškujaju napeto. Ne čuje se ništa. Vjetar zavija napolju.

RAZUMNI: To je vjetar.

NEODGOVORNI: Moguće da je vjetar, a moguće da nije...

ŽENA: Zašto ne polazi autobus!!!

NEODGOVORNI: Prijatelju, je li unutra dijete ili violina? Stavi ruku na srce i reci iskreno. Nemoj da sekiraš ženu.

Virtuoz ga pogleda jedva uzdržavajući ljutnju, ali mu ne odgovara i ponovo se okreće naprijed.

NEODGOVORNI: Biće potrebno da se otvori futrola. (*Posegne.*)

VIRTUOZ (*ustaje*): Ne dozvoljavam. Ne dozvoljavam da oskrnavite instrument! Vi ne vrijedite ni pola od ovog instrumenta.

NEODGOVORNI: Ako je unutra violina što se onda nerviraš... (*Ponovo*

posegnu.)

VIRTUOZ: Sklonite svoje prljave ruke!

NEODGOVORNI: Nije mu čist račun.

VIRTUOZ: Pričate gluposti otkad ste se popeli. Nikad nisam putovao gradskim prevozom, ali u ovom kvartu uopšte nema taksija. Čekao sam više od pola sata. Vidim da je trebalo da čekam još toliko i čekao bih da nemam snimanje.

Ovakav čovjek će te sluditi za mjesec dana unaprijed. (*Polazi i sjeda pored Razumnog.*)

RAZUMNI: Stvarno zašto ne otvorite futrolu. Pretpostavljam da Vam ni je toliko teško.

VIRTUOZ: Zar i vi mislite da krijumčarim djecu. Pa Vi ste inteligentan čovjek.

RAZUMNI: Riječ je da se smire duhovi. Ne vjerujem, naravno, ali jedna provjera neće biti na odmet.

VIRTUOZ: Ne.

RAZUMNI: A što se opirete? Provjera je najviša forma povjerenja.

VIRTUOZ: Onda skinite svoje pantalone.

RAZUMNI: Čujete li Vi sebe šta govorite?

VIRTUOZ: Pa da provjerimo jeste li muškarac ili žena? Predosjećam da ste maskirana žena.

RAZUMNI: Krasno pričate...

VIRTUOZ: Ali što se opirete? Samo da provjerimo. Zar nije provjera najviša forma povjerenja... Nećete? A zašto onda treba ja da pristanem? Koji čovjek dozvoljava da ga ubijede u gluposti. Jer nekakav neodgovorni tip priča, prosipa idiotizme, gluposti bez prestanka. Nisam dužan da ikoga slušam. Vi ste putnici isto kao i ja.

Razumni ućuti. Neodgovorni je ostao bez podrške, sjeda. Tišina. U njoj se čuje kako se šofer konačno penje u kabinu silno zalupivši vrata iza sebe. Vrata autobusa uz šuštanje se zatvaraju. Pneumatična su. Motor isturira jednom-dva

puta i autobus krenu. Šoferska kabina se ne vidi. Ona je sakrivena od pogleda sa zavjesicom. Zavjesa se ljulja od vibracija.

ŽENA (*šapuće*): Što si sjeo ovdje?

MUŽ (*šapuće*): Sve je čisto

ŽENA: Ipak nisi trebao da sjedneš pored mene. Onaj sa drugog sjedišta mi je sumnjiv.

MUŽ: Kao da sam ga vidio negdje?

ŽENA: Ako je sa instituta gotovi smo...

MUŽ: Da ustanem?

ŽENA: Nemoj biće gore. Privućićeš mu pažnju. Da se slučajno ne popne još neko sa instituta na sljedećoj stanici?

MUŽ: Neće. Zar nismo pola sata čekali u kukuruzima pokraj puta, da svi odu?

ŽENA (*ne može se izdržati*): O, omrznuo mi je ovakav život! (*Svi se okrenu.*)

MUŽ: Dobro de. Nije bilo drugdje mjesta i sjeo sam.

ŽENA (*šapuće*): Kako nije bilo? Vidiš da je autobus prazan.

MUŽ: Dobro, šta hoćeš ti? Da im ostavimo stan?

ŽENA (*šapuće*): Ne deri se.

MUŽ (*šapuće*): Da im podarimo stan na tacni i to njima koji imaju i zamkove...

ŽENA: Zar ne možeš da govoriš tiše? (*Pogledava naokolo.*)

MUŽ: Tiše od ovoga ne mogu. Stradaće mi glasnice. One puknu i kad šapućeš, a ne samo kad se dereš.

ŽENA: Ovo je košmar. Ti stalno kreštiš.

MUŽ: A ti nemaš pravo da mi zamjeraš. Nas dvoje smo razvedeni.

Odjednom žena zaplače i pokrije lice rukama. Muž se ispravi na naslonu sjedišta i nježno je pomiluje po licu.

ŽENA (*šapuće i plače*): Ne mogu više da izdržim... Ne mogu.

MUŽ: Znam. Ali drugo rješenje ne postoji. Gdje će nam djeca živjeti? Ovo je neophodno.

ŽENA: Ne mogu, i u institutu me stalno zapitkuju, gledaju. Ne mogu.

MUŽ: Dobro, uzećemo se ponovo, vratit ćemo jedan stan onima što imaju i...

ŽENA: Da bar radimo u različitim preduzećima. (*Snizi ton.*) Da nas ne poznaju, a ovako...

MUŽ: Gdje ćeš naći novi posao? Ne pričaj gluposti. Drugi institut sa ovakvim profilom ne postoji. Izdržaćeš, nema druge. Samo nemoj da od mene praviš manijaka. Pričaš svima da sam tukao dijete sa šmrkom iz kupatila da ne ostavlja tragove.

ŽENA: Nije bilo druge. Zar ne znaš Penevu. Počela je da navaljuje, zašto ste se razveli, kako to, kako ste dobro živjeli...

MUŽ: A što pričaš da sam spavao sa curicama iz baletske škole? Ljudi su počeli da me zaobilaze po hodniku.

ŽENA: Zar nisi rekao da izmislim nešto onako... Da ih šokira, da ne bi dalje ispitivali.

MUŽ: Da ih šokira? Otpustit će me. Danas me pozvao rukovodilac grupe.

ŽENA: Zašto?

MUŽ: Zbog svega. Zbog pića, zbog sadizma, zbog curica iz baletske škole.

ŽENA: Bože! I šta?

MUŽ: I šta?! Hoće da me liječe. Svaki čovjek, kaže ima svoje slabosti, ali ja sam prešao sve granice. Postao sam muzejski egzemplar, vašarska kutija iznenađenja.

ŽENA: A zašto piješ toliko? Uništićeš jetru.

MUŽ: Pa zar ne pričaš svima da sam solodrinker? Kako onda da mirišem, na ružino ulje?

ŽENA: A što si morao da se potučeš sa Ivanovim?

MUŽ: Što sam morao? Pijanac, a da se ne pobijem sa nekim, posumnjaće odmah.

ŽENA: Ono što si pričao o meni da sam uličarka hajde uredu, dogovorili smo se tako, ali da sam otrovala oca?... Da znaš da ti neću oprostiti.

MUŽ: A šta da kažem? Ono prvo i nije ostavilo naročit utisak

ŽENA: Ne interesuje me kakav je utisak ostavilo. Ne dozvoljavam ti da se igraš sa sudbinom moga oca.

MUŽ: Ne viči

ŽENA: Ne mogu da dopustim da me predstavljaš kao ubicu rođenog oca.

MUŽ: A šta ti hoćeš? Da otkrijem da smo se razveli da bi sačuvali još jedan stan? Znaš li šta se može dogoditi ako otkrijem?

ŽENA: (*ćuti*)

MUŽ: Pitao sam te da li znaš? Kad se uzdigne društvo i sa radnog mjesta nas mogu izbaciti i stan nam mogu uzeti...

ŽENA: Sve ima svoju granicu.

MUŽ: Ne uzbuđuj se previše. Riječima jednog alkoholičara se teško povjeruje. Ali i ti nemoj da flertuješ pred mojim očima...

ŽENA: Pa i ja treba da potvrdim svoju reputaciju – zar nisam uličarka?

MUŽ: Ali ne da toliko uživaš u tome.

ŽENA: A kako? Da flertujem sa odbratnošću? Sam si rekao da će odmah otkriti.

MUŽ: A možda si ti, u stvari...

ŽENA: Šta?

MUŽ: Možda si ti u stvari takva. A ostalo je moja mašta...

Žena ga pogleda, pregrize usne i sakrije oči, počinje da plače. Muž neraspoloženo gleda naprijed. Autobus vozi ravnomjerno. Unutra je tiho.

Pauza.

NERAZUMNI (*Virtuožu*): Izvinite, zar Vam se na čini da se vozimo drugim ulicama. (*Pogleda kroz prozor.*)

VIRTUOZ: Kako drugim... U kom smislu?

NERAZUMNI: U smislu što nismo po maršuti.

VIRTUOZ (*nezainteresovano*): Ja samo privremeno živim u ovom kvartu. Ne mogu da kažem ništa.

NERAZUMNI (*ponovo gleda*): Pa da. Prošli smo nekakvo preduzeće. "PEKARA", a po našoj maršuti nema takvog preduzeća. Putujem ovom maršutom već deset godina.

VIRTUOZ: Moguće. Ne znam. Svejedno. (*Podiže ramena.*)

Jedno vrijeme Nerazumni gleda kroz prozor, a onda se okrene prema putnicima.

NERAZUMNI: Građani! Mogu li nešto da priupitam? Gdje putujemo!

RAZUMNI (*sklopi novine koje je čitao do tada*): Šta hoćete da kažete?

NERAZUMNI: Hoću da pitam gdje putujemo?

NEODGOVORNI: Evo još jednog za Aldomirovce!

RAZUMNI: Zar ne znate gdje vozi autobus?

NERAZUMNI: Znam. Zato i pitam.

NEODGOVORNI: Čovječe, ako si i ti za Aldomirovce, odmah silazi.

NERAZUMNI: Ja idem u centar.

RAZUMNI: Onda zašto pitate.

NERAZUMNI: Zato jer autobus ne vozi po maršuti. Još na početku je okrenuo i sada obilazi kvartove, okreće po sasvim drugim ulicama.

RAZUMNI (*pogleda vani*): Učinilo Vam se. Napolju je mrak.

NERAZUMNI: Ali ne toliko da ne razlikujem ulice.

Svi pogledavaju kroz prozore izuzev Virtuoza i Zaljubljenih koji su u svojoj zaljubljenoj igri.

NERAZUMNI: I još jedno pitanje.

NEODGOVORNI: Mnogo hoćeš da znaš?

NERAZUMNI: Do sada smo trebali da stanemo na dvije stanice. Što nismo stali?

U tom trenutku autobus usporava i onda staje.

NEODGOVORNI: Sekiramo se bez veze. Evo ga, staje.

Vrata se otvaraju uz šuštanje i u autobus ulazi Aldomirovci sa vrećom u rukama. Vrata se zatvaraju, polaze.

ALDOMIROVCI: Dobar večer. Ovaj autobus da li vozi u Aldomirovce?

NEODGOVORNI: O rođo, zdravo, zdravo! Autobus vozi tačno u obrnutom pravcu.

ALDOMIROVCI (*pogleda po autobusu*): Kao da sam već bio u ovom autobusu?

NEODGOVORNI: Bio si, bio... ali nema veze, izvoli sjedi...

RAZUMNI: Jeste li vidjeli. Ipak je ovdje stanica. Vjerovatno su promijenili maršutu.

NEODGOVORNI: Oni sada mijenjaju maršute preko noći.

ALDOMIROVCI: Večeras se ne snalazim dobro sa autobusima. Četiri sam promijenio i opet nisam naišao na pravi. Malo prije sam sišao sa jednog i on je bio pogrešan. Onda kroz jednu, pa drugu ulicu, izgubio sam se.

RAZUMNI: Pa zar ovo nije bila stanica?

ALDOMIROVCI: Ne. Kad sam ugledao autobus počeo sam da mašem i čovjek mi je stao.

NERAZUMNI: Rekao sam vam da nismo po maršuti.

RAZUMNI: Ne sudite prebrzo, možda i jesmo.

ALDOMIROVCI: Šta sad da radim, treba ponovo da siđem.

NERAZUMNI: Evo, ponovo okrećeno, nikad se nisam vozio na putu sa ovoliko

krivina.

ALDOMIROVCI: Silazim. Ovako ni do ponoći neću stići u Aldomirovce. Ima donde još dosta puta. (*Ide prema zavjesici.*) Dječko, stani malo, da siđem, ponovo sam pogriješio.

Autobus uspori i staje. Vrata se otvaraju i Aldomirovci silazi sa vrećom. Vrata se ponovo zatvaraju i autobus nastavlja dalje.

NERAZUMNI: Zašto sjedimo? Da pitamo šofera?

RAZUMNI: Tiše! Što samo galamite "da pitamo, da pitamo..." Idite i pitajte...

NEODGOVORNI: Možda vozi kraćim putem.

NERAZUMNI: Kako kraćim putem, zar ne vidite kakve osmice pravi?

RAZUMNI: Treba imati malo više povjerenja prema vozaču.

NERAZUMNI: Povjerenja imam ali hoću da što prije stignem kući. Treba da vratim čovjeku pojalnik.

RAZUMNI: A što Vam se čini da nećete stići na vrijeme?

NERAZUMNI (*pokazuje na sat*): Pola osam. Sad smo trebali da budemo na stanici "Srednja gora". Tamo stalno provjerim svoj sat sa električnim na raskrsnici. Kao što vidite idemo ne znamo kud.

RAZUMNI: Ja lično vjerujem da ćemo stići na vrijeme. Ostalo je vaša stvar. Ali Vas molim da ne utičete na ostale putnike. Da sam na Vašem mjestu ne bi sumnjao. Relativno ste mlad čovjek.

NERAZUMNI: Kakve veze ima što sam relativno mlad. Ne tražim penziju, tražim da autobus vozi po maršuti. Zar se i zato traži staž.

NEODGOVORNI: Puno pitaš.

NERAZUMNI: Nisam ja izmislio maršutu. Umoran sam. Čitav sam dan radio. Hoću da stignem što prije kući. Trba da vratim pojalnik. Ako ga ne vratim do osam, čovjek će krenuti za Haskovo bez pojalnika.

RAZUMNI: Niko od nas ne bi volio da spava u autobusu. Ali ne treba da

vrijeđamo vozača neosnovanim sumnjama.

NERAZUMNI: A zašto neosnovanim? Veoma su osnovane. I zašto da ga ne pitamo? Šta tu ima uvredljivo?

RAZUMNI: Zabranjeno je razgovarati sa vozačem.

NERAZUMNI: Zabranjeno je i da mijenja maršute isto tako ali je on promjenio.

RAZUMNI: A kako znate da ju je promjenio, možda je ovo sad nova maršuta.

NERAZUMNI: Kako nova kad smo jutros išli po staroj.

NEODGOVORNI: Jutros možda po staroj, ali poslije ručka su možda promjenili. Nemoj ti da ih učiš kad treba da se mijenja. Gledaj ti svoja posla.

NERAZUMNI (*strašno uzbuđen*): Gledam ja svoja posla, zato tražim da i on gleda svoja.

RAZUMNI: Mladi ste, a puni sumnje. U vašim godinama mi smo bili puni vjere.

NERAZUMNI: Nisam pun sumnje nego jednostavno vidim da to nije bulevar po kome voze autobusi.

RAZUMNI: Ne držite se toliko bulevara. Najkraći put do cilja nije uvijek pravi put. Možda vozimo po hipotenuzi.

MUŽ: Ali zašto da ne upita vozača, šta je tu strašno?

ŽENA (*povuče ga*): Čuti. Bolje da ne prolazimo po uobičajenom putu. Može neko da nas primjeti.

NERAZUMNI: Ja sam umoran i ne trucka mi se više. Idem da ga pitam.

(*Ustaje.*)

RAZUMNI: Posljednji put vam kažem nemojte da ga nervirate bez veze. Nije razumno.

NEODGOVORNI: Zar ti ne shvataš da može da zaustavi i da nas otjera iz autobusa. Šta ćemo onda? Zar ne znaš, koliko su šoferi osjetljivi, a može i da te udari sa kurbлом. Miruj!

Nerazumni odlazi prema kabini i nestaje iza zavjese. U autobusu je tišina. Čuje

se rad motora. Nakon par minuta zavjesa se pokrenu i tijelo Nerazumnog pada ispred nje. Svi putnici ustanu.

ŽENA: Ubiše čovjeka...

RAZUMNI: Rekao sam vam da ga ne nerviramo!

NEODGOVORNI: Sa kurlblom. Sigurno je povišio ton...

MUŽ: Ali kako je mogao da ga udari kurlblom?

NEODGOVORNI: A s čime?... Udaru se čime se stigne, nema izbora.

VIRTUOZ: Kakav kvart!

Neodgovorni, Žena i Muž podižu Nerazumnog i prenose ga do njegovog sjedišta. Polože ga da leži i sakupe se iznad njega.

ŽENA: Ima li ovdje doktora?

MUŽ: Dajte vode. Da li ima neko vode?

NEODGOVORNI: Ima rakije. Da provjerimo prvo je li živ. Da ne bismo je uzaludno trošili.

RAZUMNI (*koji još nije ustao*): Provjerite da li ima puls...

NEODGOVORNI: Jednostavnije je ogledalo.

Svi se okrenu prema Ženi, ona grozničavo pretresa tašnu...

ŽENA: Diše...

NEODGOVORNI: Doći će on pameti ali kasno. Kad smo mu govorili nije htio da posluša.

MUŽ: Dajte malo rakije!

NEODGOVORNI: Drži! (*Podaje flašu.*)

Muž nalijeva u usta Nerazumnom.

NEODGOVORNI: Ne sipaj toliko, šta ću ja piti?

MUŽ: Ali on je udaren.

NEODGOVORNI: A kad smo mu govorili da se pravi udaren nije slušao. Sad su ga stvarno udarili. Ali ako mu damo toliko rakije idem onda i ja neka i mene udare... *(Uzima flašu i popije dobar gutljaj.)*

VIRTUOZ: Mogu li da dobijem ogledalo? *(Dobro ga obriše i onda se mahinalno ogledava. Užasnut je od svoje bljedoće.)*

NEODGOVORNI *(uspokojava ga)*: Proći će mu kao psu. Treba malo da odleži.

Ostavljaju Nerazumnog da leži i svi zauzmu svoja mjesta. Neko vrijeme putuju ćuteći. Čuje se s vremena na vrijeme smijeh od pozadi. Tamo su Zaljubljeni koji se bave sobom. Putnici pogledavaju kroz staklo. Čine to tajno od ostalih, svako sam za sebe.

RAZUMNI: Interesantna maršuta.

NEODGOVORNI: Krivudamo kao lisica.

MUŽ: Da, puno krivina

ŽENA: Ne hvata ih loše.

RAZUMNI: Nije to ništa, na pisti u Monaku ima sedamdeset i osam krivina.

MUŽ: Razlika je u tome što ako sve prođeš, dobiješ nagradu od pedeset hiljada dolara.

RAZUMNI: Zaboravljate da tamo vlada eksploatacija čovjeka nad čovjekom.

MUŽ: Ne zaboravlja. Rekao sam to kao fakat.

RAZUMNI: Mnogi zaboravljaju

ŽENA: On nije od onih koji zaboravljaju. On je bio učesnik u bojkotu

Ferdinanda pred Narodnim pozorištem.

MUŽ: Molim te...

ŽENA: Učesnik si...

MUŽ: Nisam, imao sam samo tri godine.

ŽENA: Ali bio si u gradskom parku, jel da?

MUŽ: U kolicima, sa mamom.

ŽENA: Ali zviždao si na svirali!

MUŽ: Zviždao sam i prije nego što je došao Ferdinand, svirala je bila nova, tek što su mi je kupili.

ŽENA: Važni su fakti. Mogao si i da ne zviždiš. Mogao si i da spavaš, kao stotine drugih. Ali ti si zviždao. Nisi spavao, nego si zviždao, ljuto, demonstrativno.

RAZUMNI: A odakle Vi znate?

ŽENA: Mi... mi smo iz iste škole. Svi su u školi znali.

Ponovo nastaje tišina u autobusu.

MUŽ (*šapuće*): Uvući ćeš vuka u tor.

ŽENA: A zašto ti negiraš?

MUŽ: Ne negiram nego je to smiješno.

ŽENA: Zašto, ostali nisu ništa zaslužni, a ti si progresivan.

MUŽ (*uzdahne*): Progresivan ali razveden.

ŽENA (*tješi ga*): Nema veze. I među razvedenima ima progresivnih.

U tišini koja nastupi čuje se motor i prozori koji tandrču.

NEODGOVORNI: Da poduzmemo nešto...

RAZUMNI: Šta?

NEODGOVORNI: Ne znam. Vrijeme prolazi... Kako prolazi... Uvenuće mi salata... Napravi onda dobru mezu, ako možeš.

RAZUMNI: Sondirali smo već teren... (*Pokazuje prema Nerazumnom koji leži.*)

VIRTUOZ (*nervozno hoda autobusom*): Postaje uznemirujuće...

RAZUMNI: Koje?

VIRTUOZ: Ovo. (*Pokazuje neodređeno unaokolo.*) Čovjek leži, krivine, vani mračno...

RAZUMNI: Pa noć. U ovom trenutku na drugoj hemisferi je svjetlo. Šta da se radi.

VIRTUOZ: Htio sam da kažem, po ulicama, po kojima se vozi...

RAZUMNI: To vidimo svi. Imate li kakav prijedlog?

VIRTUOZ: Ja! (*Odriče.*) U životu nisam nikada ništa nisam predložio. (*Kaže to s ponosom.*)

Ponovo nastupa tišina. Nerazumni se malo pomjeri. Svi ga pogledaju, ali on se samo okrenu i nastavi da leži.

NEODGOVORNI: Idem ja, pa šta bude... (*Otpije iz flaše.*)

RAZUMNI: Sa distance! Nemojte previše blizu...

NEODGOVORNI: Znam... Na odstojanju jedne kurble. Ali sa odstojanja se ne čuje dobro.

MUŽ: Bruji motor.

NEODGOVORNI: Na kurbli ili dvije. Spremite rakij. (*Podaje je Mužu.*)

Odlazi prema kabini odvojenoj zavjesicom. Nestaje iza nje. Svi se podignu i sa interesovanjem čekaju šta će se dogoditi. Muž otvara flašu sa rakijom. Prolazi minut, dva. Neodgovorni se ne pojavljuje.

VIRTUOZ: Da ga nije... Za vrat... (*Pokazuje na vrat.*)

RAZUMNI: Ni slučajno... Tako jak muškarac... A imamo i iskustvo. (*Pokazuje prema Nerazumnom koji leži na sjedištu.*)

ŽENA: Ali zašto već ne izlazi?

U sljedećem trenutku iza zavjese se pojavljuje Neodgovorni. Živ, zdrav i šokiran...

NEODGOVORNI: Idemo po hljeb.

Potpuno zaprepašćenje među putnicima. Muž mahinalno otpije iz flaše.

MUŽ: Kako po hljeb?

NEODGOVORNI: Traži otvorenu pekaru. Hoće da kupi tri hljeba. Čovjek je bio u pravu. (*Pokazuje prema Nerazumnom.*) Nismo na maršuti. Tamo nema pekara.

ŽENA: Ali nas čekaju djeca kući. Ne može se pazariti sa autobusom...

NEODGOVORNI: Rekao sam mu.

MUŽ: I?

NEODGOVORNI: Zar ja nisam čovjek-viće-zar ja nemam djecu? Znači vaša djeca da jedu hljeb, a moja ne?

MUŽ: A što nije kupio? Ako mašinista krene da kupuje hljeb vozom – gdje će mu biti kraj? Zamislite šta bi se desilo?

NEODGOVORNI: Kada da kupi – pita. Sve vrijeme je bio za volanom. Ako ne donese hljeb, kaže, žena ga neće pustiti u kuću. Na njega računaju. I ona radi u transportu, rano izlaze, kaže, kasno se vraćaju, ako ne kupe uveče, cijeli dan ostaju bez hljeba.

RAZUMNI: Logično.

VIRTUOZ: Kakav kvart?!...

MUŽ: I dokle ćemo tražiti hljeb?

NEODGOVORNI: Ima neka pekara u blizini. Na tri minuta odavde.

Nastaje tišina, autobus vozi izvjesno vrijeme, onda staje. Čuje se kako se

šoferska vrata zalupe. Oni koji su na strani pekare dodirnu čelom stakla.

NEODGOVORNI: Ide prema pekari

MUŽ: Pekarka broji pare.

ŽENA: Zašto ne ulazi?

RAZUMNI: Ne može, zatvoreno je.

MUŽ: Sramota, zatvaraju kad kokoši liježu.

RAZUMNI: Tačno kada ljudi dolaze da kupuju hljeb.

ŽENA: Kuca po prozoru. Hoće li mu otvoriti?

RAZUMNI (*uzbuđeno*): Ona i dalje broji pare, kakva nacija...

NERAZUMNI: Neće ga pustiti...

ŽENA: Vraća se...

Vozač se penje. Shvatamo to po lupnjavi njegovih vrata. Autobus polazi ponovo. Nastupa tišina. Onda odjednom autobus staje. Vrata se otvaraju i u autobus se pojavljuje Aldomirovci sa vrećom. Vrata se zatvaraju i autobus nastavlja.

ALDOMIROVCI: Dobar večer. Je li ovo autobus za Aldomirovce?

NEODGOVORNI: Eto! Znao sam da on još uvijek nije stigao u Aldomirovce.

ALDOMIROVCI: Kako da stignem kad ne mogu da pronađem autobus. Pješice se ne može.

MUŽ (*nervozno*): A kako ste se našli ovdje?

ALDOMIROVCI: Kako? Gdje vidim autobus dižem ruku i zaustavljam. Ako stane, ulazim i pitam. Ali nijedan nije za Aldomirovce. Čitavu noć šaram.

Čekaj, čekaj... Kao da sam već bio ovdje?

NEODGOVORNI: E, slaba fajda, dva-tri puta. Ne sekiraj se ti.

ALDOMIROVCI: Pa da. Po violini poznajem. (*Pokazuje prema Virtuozu.*) I ovdje sam već bio. (*Sa mističnim čuđenjem.*) Eh, majku mu... Šta biva sa tim Aldomirovcima? Kao da su u zemlju propali. Šta sada da radim? (*Dvoumi se.*)

Ostaću... Kako je krenulo možda će autobus ipak proći kroz Aldomirovce.

Aldomirovci vuče vreću prema zadnjim sjedištima. Ne stigne donde jer primjeti Zaljubljene, koji u tom momentu se ljube i to dugo. Okrene se zbunjeno i sjedne gdje je zatečen. Gurne prema unutra vreću i sjedne pored nje. U tom trenutku autobus staje. Šoferska vrata se treskom otvaraju. Svi zalijepi svoje lice po prozorima izuzev Zaljubljenih, Aldomirovce i Nerazumnog koji još uvijek leži na sjedištu.

MUŽ: Ovaj put je otvoreno...

NEODGOVORNI: Čekaj dok uđe...

RAZUMNI: Ulazi.

ŽENA: Dobro sredena pekara. Pločice blistaju od čistoće.

MUŽ: I prodavačica, vidite kakvu pregaču ima, bliješti...

RAZUMNI: A šta ste vi očekivali?

MUŽ: To sam i očekivao. Nikada nisam očekivao nešto drugo.

NEODGOVORNI: Lijepa žena.

ALDOMIROVCI: Ko? (*Podiže se.*)

NEODGOVORNI: Prodavačica. Bravo, svaka čast!

ALDOMIROVCI (*brzo prilazi*): Gdje? Gdje? (*Zagleda se kroz prozor.*)

NEODGOVORNI: I pogledaj joj osmijeha. Svaka čast šoferu...

MUŽ: Ali vozač se nešto ljuti...

ŽENA: Šutira tezgü...

NEODGOVORNI: A vraća se...

RAZUMNI: Nema hljeba. Prodao se.

Još uvijek svi stoje sa licima na staklu autobusa, kada se šoferska vrata zatvaraju. Motor počne da radi i autobus polazi, a oni svi stoje i dalje tako – sa licima na staklu. Polako se vraćaju svako na svoje mjesto.

ALDOMIROVCI (*primjetio je Nerazumnog*): Zašto ovaj momak leži ovdje?

RAZUMNI: Pozlilo mu je.

ALDOMIROVCI: Zato jer smrdi na alkohol. Poslije tri flaše obično pozli...

NEODGOVORNI: Ne, malo smo mu dali da dođe sebi.

ALDOMIROVCI: E, došao je sebi. Vidi se.

Nastaje tišina u autobusu, za trenutak. Svjetla farova koji iz mraka nekog vozila osvjetle cijeli autobus po licima putnika.

MUŽ: Dugo traje ova istorija?

RAZUMNI: Koja?

ŽENA (*povuče muža*): Ćuti... Ne mješaj se... (*On začuti.*)

VIRTUOZ: Stvarno kakav je to bezobrazluk!

RAZUMNI: Koji?

VIRTUOZ: Ja, previše ne slušam vaš razgovor, ali mislim da je zadnji trenutak da stignemo. Kakve su to pekare pred kojima stajemo!

RAZUMNI: Vozač hoće da kupi hljeb za svoju djecu. Ili možda imate nešto protiv da trebaju svi da imaju hljeb?

VIRTUOZ: Naravno da nemam ništa protiv, čak mogu da izgovorim i drugu parolu "Sloboda, bratstvo i jednakost". I šta sad? Zašto ne stižemo?

RAZUMNI: Zato što tražimo hljeb.

VIRTUOZ: Ali to je smješno... Ja imam snimanje. (*Ustaje i nervozno hoda po Autobusu.*) Čeka me sto sedamnaest ljudi, cijela filharmonija. Shvatate li i dirigent! Shvatate li?! Dirigent iz Grand Opera? I povrh svega čitava horska kapela. I šta Vaša milost zapovijeda da radi horska kapela, dok mi ovdje tražimo hljeb?!...

RAZUMNI: Ja nisam odgovoran za horske kapele...

VIRTUOZ: Pitanje je bilo principijelno. Naravno da niste odgovorni za horske

kapele... To je očigledno. Ne mislite valjda da možete da zavarate nekoga... Pitam Vas, šta će raditi ti, ljudi, oko dvijestotine njih, svi do jednog čuveni muzičari, profesionalci, virtuozi?!... Šta zapovijedate da rade aranžeri, reditelji, ton majstori, cjelokupna ekipa koja čeka u studiju?!... Zna li ko je dirigent? Zna li koliko hiljada dolara smo platili da bi ga doveli na nekoliko koncerata? Je li Vam jasno da su već potpisani ugovori za snimanje ploče koja treba da se večeras snimi? Je li Vam jasno – pitam? (*Pauza, muk.*)

NEODGOVORNI: Nije mu jasno.

VIRTUOZ: Naravno da mu nije jasno! Piše mu na čelu da mu nije jasno! A solist Fon Braunhercoler?

ALDOMIROVCI: Ko?

VIRTUOZ: Koji je doletio samo zbog snimanja i sutra ujutro ponovo polijeće natrag?!

ALDOMIROVCI: C... C... C... (*Čudi se.*)

VIRTUOZ: Zna li Vi kakvi međunarodni sukobi mogu da se stvore zbog ovoga? To je pod pokroviteljstvom UNESKA. Čovječe, shvatite UNESKA! To je kulturna saradnja. To su narodi rame uz rame u kulturnom dijalogu! To je borba za mir na kraju krajeva! U pitanju je spašavanje planete! Shvatate li spašavanje planete!!! A mi kupujemo hljeb!!!... (*Sjeda na svoje sjedište i briše znoj sa čela.*) Ne shvatam... Objasnite mi, molim vas... Ne shvatam ništa?!...

NEODGOVORNI: Šta ima da se shvata. Sve je jasno.

ŽENA: A mene, dvoje djece čeka u kući. I čak šta više ne znam da li ih je dvoje. Stari treba da uzme mlađe, a da li ga je uzelo? Stalno zaboravlja. Zadnji put smo ih tražili sa milicijom. Zna li gdje smo ih pronašli, na stanici spavaju! Krenuli su u goste kod bake. U Pavlikenu. Zamislite u Pavlikenu! Zna li gdje je Pavlikena? (*Muš sakrije lice rukama.*)

NEODGOVORNI: Pavlikena je iza Gornje Orahovice.

ŽENA: Šta ima veze da li je iza ili ispred Gornje Orahovice, kada su to djeca sa sedam i tri godine!

ALDOMIROVCI: TC... TC... TC...

ŽENA (*zaplače*): I ko zna gdje su sada!... Da li su živi? Hoću kući, hoću da vidim svoju djecu!

MUŽ: Umiri se, umiri se. (*I on je zasuzio.*)

NEODGOVORNI: Da ne misle da je meni lakše. Pola rakije smo prosuli.

(*Pokazuje na Nerazumnog koji leži.*) Salata mi je uvenula a kući me očekuje brat. Danas je godišnjica ocu, laka mu zemlja. Ko zna kako me psuje brat i misli da sam se negdje zapio. Reći će – ništa ti nije sveto, zbog oca, bar da si došao, da popijemo za njegovu dušu, po čašicu, da ga spomenemo! A ne da ločeš, ko zna gdje! A kada sam to pio? Evo vi ste mi svjedoci, jesam li lokao ili nisam? (*Svi mu okrenu leđa kada kaže svjedoci.*) To je smrt. To je košmar. Niko mi ne vjeruje. Ti pričaš, otvaraš dušu, a oni te gledaju u oči i ne vjeruju ti. Idi sad pa živi.

ALDOMIROVCI: Doduše i mene čekaju. Ali moj problem je baška – ili ćemo proći kroz Aldomirovce ili nećemo. Zato ja ćutim.

RAZUMNI (*primjeti da je ostao sam*): Drugovi, niste me shvatili. Sa vama sam, drugovi! I ja sam putnik, i ja imam djecu i brata i moj slučaj je baška. Ali glavno je da budemo razumni, da ne pustimo emociji na volju. Dobro, šta predlažete!

NEODGOVORNI: Šta i da predložimo svejedno je. Sjetio sam se. Idem da kažem šoferu ovo sve i gotova stvar. (*Otpije gutljaj rakije i pruži je Mužu.*)

Neodgovorni ide iza zavjese, ostali napregnuto čekaju njegov povratak. Muž izvadi čep iz flaše. Virtuoz izvadi ogledalo, briše ga i priprema na gotovs.

ŽENA: Bože da uspije...

RAZUMNI: Šanse su, fifti-fifti...

ALDOMIROVCI: Šta?

RAZUMNI: Pola-pola. Može da uspije a može i da ne.

ALDOMIROVCI: Šta pola-pola?

MUŽ: Puno se zadržao...

U sljedećem trenutku iza zavjese izlazi Neodgovorni. Zbunjen je, ne može da vjeruje, još uvijek razmišlja o onome što mu je rekao šofer. Tome se nije nadao. Zaprepašćen je. Ostali ga gledaju. Neodgovorni ćuti.

RAZUMNI: E?

MUŽ: Šta je?

NEODGOVORNI: Idemo do Koprivištica.

Putnici se pogledaju. Ne žele da povjeruju.

ŽENA: Nemoguće!

VIRTUOZ: Apsurdno!

RAZUMNI: Kako u Koprivišticu?

ALDOMIROVCI: Jesi li usput prolazio kroz Aldomirovce?

MUŽ: Sigurno se šalite?

NEODGOVORNI (*vrti glavom*): Ne.

Na te riječi svi poskoče sa mjesta i pogledaju kroz prozore. Jedino Zaljubljeni koji su zauzeti sa sobom i naravno Nerazumni, ne reaguju. Putnici gledaju vani.

ŽENA: Vani je stvarno polje!

VIRTUOZ: Kada smo izašli iz grada?

MUŽ: Nemoguće!

RAZUMNI: Polje je dobro obrađeno. Vidite kakve brazde!

ALDOMIROVCI: Znači nisu Aldomirovci?

Postepeno se vraćaju na mjesta, nastaje tišina.

MUŽ: Ali zašto u Koprivišticu?

NEODGOVORNI (*još uvijek zamišljen, poražen*): On je odatle – kaže. Neće pronaći više otvorenu pekaru, kaže, ili ako pronađe ko zna na kakav će hljeb naići, a u Koprivištici ima majku, kaže, nije je vidio toliko dugo... Zamjesit će hljeb... i pile će ispeći... Natočiće crvenog petogodišnjeg. Znaš li, kaže, kakav hljeb mijesi moja majka, nigdje nema takvog. Sa pjetlicem, sa braon korom, hrskavom... sješću na krevetac, kaže, na kojem sam rastao, gdje sam se toliko puta igrao. Gdje je tata sjedio i pjesme pjevao. o hajducima, o vojvodama, o Turcima, o serdarima... A vani zvijezde bliješte, šuma ćuti, samo potok teče kroz dvorište, sija se od mjeseca kao od zlata. Lijep je rodni kraj, kaže, ali zašto tako rijetko mislimo na njega.

Iza ovog monologa u autobusu nastane tišina. Baladična atmosfera, svi se sjećaju svog rodnog kraja. Gledaju sanjajući. Svi se vraćaju svom djetinjstvu, za svakog od njih dragim uspomenama.

MUŽ (*uzdahne*): Znači Koprivištica?

RAZUMNI (*baladično*): Koprivištica – prvi ustanak...

ŽENA (*zanesena*): "Da se vratiš u očevu kuću, kada noć smireno gasne i tiho..."

VIRTUOZ (*skoči nervozno*): Kakva tiha noć, kakav ustanak. Koprivištica je na sto kilometara od grada. Molim vas, ja imam snimanje!

RAZUMNI: Kako rijetko se sjetimo roditelja. Nikad nemamo vremena za njih. A lijepo je otići do njih, da ih obiđemo, popričamo... Odlaze stari ljudi, čekaju na toplu riječ, zašto da ne ode da posjeti majku?

VIRTUOZ: Neka ide ali sutra. Danas ima snimanje. Sutra neka ide gdje hoće!

RAZUMNI (*mirno, očinski*): Niste u pravu. Muzičar ste ali ne osjećate muziku

"Kada noć smireno gasne..." Možete li da predstavite sebi kako je da se dođe u Koprivišticu kada noć smireno gasne...

ALDOMIROVCI: Baš fino, ionako nikad nisam bio u Koprivišticu.

NEODGOVORNI: Stvar je u tome što je veoma moguće i da ne stignemo u Koprivišticu.

MUŽ: Kako? A gdje da stignemo?

NEODGOVORNI (*mračno*): Nigdje.

RAZUMNI: Kako nigdje? Moramo stići negdje.

NEODGOVORNI: E, da. Tamo! Gore. (*Pokazuje nebo.*)

RAZUMNI (*ne shvata*): Gdje gore?

NEODGOVORNI: Na nebu.

VIRTUOZ: Šta pričate? Sad na nebu? Predupredio sam vas da imam snimanje! Predupredio sam vas!! Vi ste sad predupređeni!!!

ŽENA: Čekajte, čekajte, kako to na nebu?

NEODGOVORNI: On pije.

RAZUMNI: Vozač? Šta pije?

NEODGOVORNI: Lozovaču, iz flaše. (*Uzdiše tragično.*)

RAZUMNI (*ustaje*): Ali to je strašno! Što to niste rekli odmah?

NEODGOVORNI: Kada? Odmah ste počeli da recitujete.

RAZUMNI: Ne vjerujem.

VIRTUOZ: Ne vjerujem ni ja.

MUŽ: To je za ne povjerovati. On ne smije da pije dok je na poslu. Odgovara za život putnika.

ŽENA: Vi klevećete! Vozači autobusa nikada ne piju!

ALDOMIROVCI: More!

NEODGOVORNI: Idite i vidite!...

Razumni ga pogleda, onda pažljivo ode do zavjesice i provjeri. Ne smije da uđe skroz. Iza toga utučen i zanijemio vraća se na mjesto. Virtuoz ga posmatra skoči

nervozno, ode do zavjesice, pogleda i vraća se blijed. Nervozno skuplja i širi prste. Ništa ne govori. Iza njega ustaje Žena, ali je Muž odlučno hvata za ramena i natjera je da sjedne. Onda ustaje i kao hipnotisan ide prema zavjesici. Gurne glavu i onda se vraća blijed i rastrojen, ćuti. Sjedne pored Žene i steže joj jako ruku.

ALDOMIROVCI: E, nema potrebe da idem i ja, vidi se... (Pauza.)

NEODGOVORNI: Baciće nas u prvi bezdan!

U istom trenutku čuje se užasan tresak, fjuk, farovi osvijetle sve. Autobus poskoči i nakloni se prema desno. Svi se navale na desno i popadaju, a potom se sve smiri. MIMOŠLI su se sa dva teška kamiona. Postepeno se izvlače ispod sjedišta, ustaju, dižu se...

RAZUMNI: Sljedeći će nas udariti. Šta da radimo? Svaki je sekund važan, skup. Radi se o našim životima.

ALDOMIROVCI: Predlažem da prođemo kroz Aldomirovce...

RAZUMNI: Nemojte se šaliti! Pitanje je hoćemo li ostati živi ili ne. Molim svakog da to shvati i da se odnosi ozbiljno prema situaciji.

ALDOMIROVCI: Ne šalim se. Ako treba da umrem, onda bar da budem blizu Aldomirovce, jer imam tamo plaćeni grob. (Skida kapu. Svi su užasnuti njegovim rječima. Pogledavaju se ćuteći.)

MUŽ: A možda to u flaši i nije rakija...

RAZUMNI: A šta je, šveps?

MUŽ: Voda. Puno ljudi pije vodu iz flaše za rakiju.

NEODGOVORNI: Počeo je da pije još na stanici. U kafani kada sam kupovao lozovaču.

RAZUMNI: Šta? I Vi ništa niste rekli?

NEODGOVORNI: Nisam znao je li on. I sad ne znam. Ali bilo je tamo dosta

vozača. Psovali su, komentarisali, trznuli su po dvije dece...

RAZUMNI: Nije voda. Čim tjera prema Koprivištici, nije voda.

VIRTUOZ: Molim vas da se ne šalite na taj način. Šta je ovo? Čitava noć. Prvo po hljeb, pa prema Koprivištici, sada i nekakva rakija. To je previše... Već sam vas predupredio. Imam snimanje i ne mogu da se uključim u vašu malu šalu, a inače to je vrlo zanimljivo. Možeš da umreš od smijeha.

RAZUMNI: Stvar je u tome što nema šale. Situacija je toliko ozbiljna što ne mogu da je i sam shvatim. Šta da radimo? (*Ustaje, hoda gore-dole.*) Šta da se radi? Mislite malo i vi.

NEODGOVORNI (*vadi flašu sa rakijom*): Predlažem da popijemo malo.

RAZUMNI: Prestanite u ovakvom momentu...

NEODGOVORNI: Ali zašto? Trenutak je odgovarajući. Da neutrališemo, opustimo centar straha. Na frontu prije sukoba dijelili su po dvije dece. (*Pogleda flašu.*) Za nas neće biti toliko, puno nas je, ali biće po gutljaj. Osim toga, tamo postoji šansa i da se izvučeš – mogu i da te ne ubiju. A ovdje u svakom minutu možeš poletjeti u bezdan. Šansa nam je jedan prema hiljadu. Hajde da popijemo, dok ne bude kasno.

ALDOMIROVCI: A oni mladi, pozadi, neće li popiti?

RAZUMNI (*pogleda pozadi*): U pravu si. I oni imaju pravo na jedan gutljaj. A mogli bi i da smisle nešto, mladi su sada izvanredno obrazovani. Omladino!!! Omladino! Dođite malo, ako hoćete!

ZALJUBLJENI (*nevoljno*): Šta ima?

RAZUMNI: Dođite malo.

ZALJUBLJENI: Duhom smo sa vama.

RAZUMNI: Za sekundu.

ZALJUBLJENA: Da odemo ako je kratko.

ZALJUBLJENI: Rekao sam im da smo duhom tamo, a tijelom je bolje da ostanemo ovdje. (*Zagrli je oko pasa.*)

ZALJUBLJENA: Pozivaju nas ljudi. Hajde da odemo.

ZALJUBLJENI: Kad toliko insistiraš (*prilaze*) A? Vi pijete alkohol?!?

ZALJUBLJENA: Srećan rođendan! Ko je krivac?

RAZUMNI: Vidite. Vi ste bili malo... odsutni od onog što se događalo u autobusu i nije vam poznato sve.

ZALJUBLJENI: Šta nam nije poznato?

RAZUMNI: Pa događale su se neke stvari ali kako i da je, važnije je da sad putujemo za Koprivišticu.

ZALJUBLJENI (*zajedno, radosno*): Nemoguće!!! Hura!!! (*Zagrle se.*) Bit ćemo zajedno čitavu noć.

ZALJUBLJENA: Super!

ZALJUBLJENI: Zar nismo išli za centar? Kako ste uspjeli u tome? Genije ste!!!

U tom trenutku autobus se mimoilazi sa kamionom. Farovi kamiona osvijetle unutrašnjost autobusa i zaslijepu putnike. Poneki padnu sa sjedišta.

ZALJUBLJENI (*ushičen*): Hej, ovaj vozi na dva točka! Genije!

NEODGOVORNI: Slušaj momak, zar ne shvataš šta se događa?

ZALJUBLJENI: Šta? Idemo za Koprivišticu. Kamo sreće da je otvorena kafana.

ZALJUBLJENA (*kao da poručuje*): Za mene mješano meso!

ZALJUBLJENI: I dvije duple votke!

NEODGOVORNI: Jesi li vidio za koliko smo se mimoišli?

ZALJUBLJENI: Za milimetar. Odsjekao ga je kao žiletom.

RAZUMNI (*krešti*): Slušajte! Sljedeći put ćemo udariti čelno. Vozač pije rakiju!

ZALJUBLJENI: E?

RAZUMNI: Direktno iz flaše.

ZALJUBLJENI: I šta vas šokira – što ne pije iz čaše?

RAZUMNI: Zar ne shvatate da smo živi dok ga ne uhvati potpuno. Iza toga ćemo otići do đavola.

ZALJUBLJENI: Ama zar se vi za to sekirate? Sada cijela Evropa pije i vozi. To

je normalno. Mislili smo da se ko zna šta dogodilo. Dođi! (*Uhvati Zaljubljenju i odlaze pozadi.*)

RAZUMNI: Tako je to. Našoj omladini je sve do koljena... (*Pauza.*)

MUŽ: Možda je ipak to u flaši voda? Šta nam garantuje da je rakija?

RAZUMNI: Uzaludna nada.

MUŽ: Ali zašto? Koliko je moguće da je rakija, toliko je moguće i da je voda.

ALDOMIROVCI: Fifti-fifti.

ŽENA: Razumije se da je moguće da bude i voda. Zašto mislimo da je najgore.

RAZUMNI: Dobro. Onda da mislimo najbolje da odlazimo na izlet do Italije.

(*Pauza.*) Umjesto da vjerujemo u privide, da oformimo jednu delegaciju.

Praktičnije je. Odemo i postavimo problem razumno, ubijedimo ga da razumijemo njegovu potrebu, da je uvažavamo, da smo ubijedjeni da je u pravu, ali... neka i on shvati nas, i mi smo ljudi. Živimo u epohi humanizma, na kraju krajeva. A kasnije ćemo djelovati prema situaciji.

NEODGOVORNI (*skeptično*): Djelovaćemo. Znam koliko ćemo djelovati.

RAZUMNI: Najprije treba da sondiramo – otkrijemo kako je raspoložen. Da li je veseo ili ljut, da bi znali kako da se ponašamo. To je veoma važno. To je prva pretpostavka za uspjeh.

MUŽ: Pa dobro, da sondiramo onda. Ko će sondirati?

RAZUMNI (*pokazuje na Neodgovornog*): On, kao najiskusniji. Otići će do njega. Obavjestit će ga o našoj delegaciji i istovremeno će otkriti u kakvom je raspoloženju.

NEODGOVORNI: Sigurno je da nećemo uspjeti, ali ipak idem.

Nestaje iza zavjese. Ostali napeto čekaju rezultat sondaže.

VIRTUOZ: Čini mi se da je to uzaludno. Kakva je to igra delegacije?

RAZUMNI: A šta da se igramo prema vama? Žmure, da pretpostavimo da odlazimo u posjetu Italiji... Ne smijemo da stojimo skrštenih ruku i da zavisimo

od slučajnosti. Treba da se djeluje.

Neodgovorni se pojavljuje iza zavjese i dolazi do sakupljenih putnika autobusa.

RAZUMNI: I? Kako je raspoložen?

NEODGOVORNI: Rekao sam vam. Neće ni da čuje.

RAZUMNI (*izbezumljen*): Šta neće da čuje?!

NEODGOVORNI: O delegaciji. Nikakve delegacije, kaže, ja sam šofer, nisam Organizacija Ujedinjenih Nacija. Nikakve delegacije ne primam. Kaže, idemo do Koprivištice. Ko ne želi, neka siđe.

ŽENA: Kako da siđem u ovom pustom polju. On je lud!

MUŽ: Ili ćemo uhvatiti nešto za natrag u grad ili ne.

VIRTUOZ: Nikakvo silaženje. To bi značilo da nam propadne čitava noć. Šta misli taj šofer!

ŽENA: On nema pravo da se ovako ponaša!

NEODGOVORNI: I ako još jednom, kaže, neko dođe da mi dosađuje iznad glave, udarit ću ga kurlom, Dosadilo mi je, kaže, svakih pet minuta da nešto zapitkujete. Sa šoferom se ne razgovara, kaže, gdje ste bili do sada, i zatvori se u kabinu iznutra.

ALDOMIROVCI: Nekako se ne snalazim sa autobusima, večeras. Svejedno je kada i po noći i po danu, samo da stignem u Aldomirovce...

U autobusu nastupi tišina. Svako utone u svoje misli. Čuje se neprekidno kuckanje stakla i haube autobusa.

RAZUMNI: Ja silazim. (*Ostali se iznenađeno pogledaju.*) Bolje je da prenoćim u polju, nego da se razbijem u provaliji. Doviđenja... (*Uzima tašnu i kreće prema vratima.*) Halo, druže, ima za sići... (*Nema reakcije sa šoferske strane.*) Druže, molim Vas!... Ima za silaziti.

MUŽ: Ne čuje.

NEODGOVORNI: Tako nije dobro. Treba u kabinu.

RAZUMNI: Pa da me udari.

VIRTUOZ (*iznenada*): I ja silazim sa vama. (*Uzima violončelo i staje iza Razumnog, kod vrata.*)

RAZUMNI: Onda idite i recite mu da otvori.

VIRTUOZ: Vi ste prvi htjeli da siđete. Otiđite Vi.

RAZUMNI: Budite razumni. Ovako nećemo nikada sići. (*Oboje stoje i čekaju jedan drugoga.*)

VIRTUOZ: I?

RAZUMNI: Mislim da vi treba da odete. Ako ništa drugo, mlađi ste.

VIRTUOZ: I dok budem ležao udaren, vi ćete sići. Ako hoćete da odemo obojica

RAZUMNI: Uzaludne žrtve. Najbolje je da ode jedan.

VIRTUOZ: I taj jedan sam ja, je li tako? Onda idite Vi... (*Ponovo se vraća na mjesto.*)

Razumni stoji neko vrijeme pored vrata, onda vadi bijelu maramicu iz džepa, vezuje je za novine i pažljivo, na prstima, ide do zavjesice. Progura bijelu zastavicu iza zavjesice, ali ne smije da gurne glavu unutra, čeka.

RAZUMNI: Druže... Delegat. Ne želim da pregovaram, želim samo da siđem. (*Nema reakcije.*) Rekli ste da može... (*Razumni pogleda putnike.*) Druže!

Molim vas!!!...

NEODGOVORNI: Rekao sam ti da ne čuje. Treba u kabinu. Galami motor.

RAZUMNI: Da li biste mi učinili tu uslugu?

NEODGOVORNI: Koju?

RAZUMNI: Da odete i da mu kažete.

NEODGOVORNI: Da nisam ja možda poštanski golub? Zar sam malo išao?

RAZUMNI: Zadnji put. (*Povjerljivo.*) Pristajete li uz nadoknadu?

NEODGOVORNI: Ne. Neću nikako.

Razumni stoji izvjesno vrijeme, iza toga skida bijelu zastavu i polazi ponovo polako do svog sjedišta. Pauza. Odjednom užasan lom, farovi zaslijepiše putnike, tresak. Svi putnici se zavale na desnu stranu autobusa. Ponovo tišina. MIMOŠLI se sa kamionom.

NEODGOVORNI: MIMOŠLI smo se za dlaku. Sljedeći put ćemo direktno da udarimo. RAZUMNI: Šta da radimo, šta da radimo?!

NEODGOVORNI: To je pitanje!

ŽENA: Kao što kaže Šekspir "TO BE OR NOT TO BE"

ALDOMIROVCI: Šta kažeš?

ŽENA: Da se bude ili da se ne bude!

ALDOMIROVCI: Ako mene pitaš...

RAZUMNI (*nervozno ga prekida*): Znam, da odemo u Aldomirovce. Svima je jasno. Ali kako je krenulo nikada nećemo stići u tvoje voljene Aldomirovce, nego do đavola... Ah, što sam se popeo u ovaj autobus!... Zašto?!!!

MUŽ: Pitanje Vam je malo besmisleno – drugog autobusa nije bilo.

RAZUMNI: A Vi umjesto da ironizirate, recite, šta da se radi? Ne mislite valjda da ste besmrtni i da ćete uskrsnuti kao ptica feniks iz pepela?... Razlijepit ćete se tako da vas neće moći ni sakupiti.

MUŽ: Naravno, a vama će se samo pokvariti raspoloženje.

ŽENA: Zašto se svađate? Hajde da nešto izmislimo, prolazi vrijeme?

MUŽ: Zašto sluti? Ja da se razlijepim, a on? Da ostane ceo. Jedino će mu se mantil uprljati.

ŽENA: A da porazgovaramo s njim kao ljudi. I on je čovjek, moguće je i da nas shvati. Čovjek čovjeku je brat. Da se razumijemo kao braća.

ALDOMIROVCI: Ako je kao braća, onda nema šanse. Moja braća i ja čitav

život se ne možemo razumjeti. Evo, već deset godina dijelimo jednu vrbu, koja nam je ostala u naslijeđe od oca i ne možemo da je podijelimo. Ostalo smo podijelili ali sa vrbom ne ide. Niko ne odstupa od svog dijela. Ovog proljeća jedan brat kaže "Neću vas više čekati, uzeću svoj dio, a vi radite šta hoćete". Kad je čuo i drugi brat kaže "I ja ću uzeti svoj dio, da me niste možda našli na ulici, ova vrba mi je od oca". I dok se okreneš isjekli smo vrbu. Kad je bila cijela pravila je sjenku. Ljuljaške smo kačili djeci, a sada od nasljeđa koje smo uzeli nama koristi. Samo balvani, niti za potpaliti vatru niti za izmodelirati nešto. Bacili smo ih. Zato kažem, ako treba s njim kao braća bolje i da ne pokušavam.

Iza te tirade nastaje tišina.

NEODGOVORNI: A zašto... da ga... ne lupim... nečim po glavi... da se onesvijesti... i onda...

RAZUMNI: I onda... letimo u raj, sa divnim krilima. Zar se neće prevrnuti autobus? Ne, ne može se silom. Samo putem ubjeđivanja. To je dlaka na kojoj visi naš život. Ili ćemo ga ubijediti ili poginuti, zato treba da se smisli nešto. Moramo nešto hitno da smislimo. Mislite! (*Svi se skupe u grupi i misle.*)
Situacija je...

ALDOMIROVCI: TO BE OR NOT TO BE!

- KRAJ I ČINA -

DRUGI ČIN

Putnici su skoro u istom položaju u kom smo ih ostavili u prvom činu – grozničavo razmišljaju. Sa izuzetkom Nerazumnog, koji još uvijek leži i Zaljubljenih koji su zauzeti sobom.

NEODGOVORNI: Uvijek mi dođe neka ideja na pamet, ali sada ništa. 20 minuta već razmišljam i ništa. To je zato jer ste mi popili svu rakiju.

ŽENA: Nismo je mi popili, nego ste nam je vi utrapili.

NEODGOVORNI: Ja sam vam je utrapio? Rakiju? Ja, koji u svom životu nikome nisam utrapio ni kap rakije?

RAZUMNI: Ne dekoncentrišite se, mislite!

Ponovo nastupi tišina. Svi razmišljaju skoncentrisani.

NEODGOVORNI: Aldomirovci ne misli!

RAZUMNI: Kako to?

NEODGOVORNI: Tako. Spava!

RAZUMNI: Kako spava dok ostali razmišljaju? To je... Stari!

ALDOMIROVCI (*otvara prepadnuto oči*). A! Šta je? Jesmo li stigli?

RAZUMNI: Kako se to ponašate? Zašto ne razmišljate?

ALDOMIROVCI: Razmišljam o.

RAZUMNI: Kako razmišljate, kad spavate?

ALDOMIROVCI: Najbolje razmišljamo u snu.

RAZUMNI: Zar je moguće da ne osjećate ni kapi odgovornosti? Svijet vam gori ispod nogu, a vi spavate.

ALDOMIROVCI: Kako ne osjećamo? Osjećamo.

RAZUMNI: Kako osjećate kad spavate?

ALDOMIROVCI: Kad puno razmišljamo mi onda zaspimo. Tako je to sa

mnom od djetinjstva a i sa mojom braćom je isto. Ili da nešto radimo ili nas otpiši. Ako razmišljamo, gubimo se, ako ne zaspimo zapijemo se.

RAZUMNI: Razmišljaj stari, razmišljaj! Jer kad zaspiš vječnim snom, nećeš se probuditi. Sada treba da se razmišlja.

ALDOMIROVCI: Dobro, razmišljaću, pa kako bude. (*Namjesti se udobnije.*)

U autobusu ponovo nastaje tišina. Razmišljaju. S vremena na vrijeme promjene poziciju, hodaju, vrpolje se na sjedištima. Odjednom se čuje zavijanje motora, farovi zasljepe sve (i publiku). Za sekundu ponovo se sve smiri. MIMOŠLI su se.

RAZUMNI: Brže! Brže nemamo više vremena!!! Zar se nije javila neka ideja!!!

MUŽ (*kolebajući se*). Može li drug sa violinom...

RAZUMNI (*hrabri ga*). Da... da, šta?

MUŽ: Da mu malo zasvira. Čuo sam da muzika djeluje ublažujuće na nervni sistem. Čak i kod divljih životinja. Naravno posebne melodije.

RAZUMNI: To je fakat. Muzika stvarno oplemenjuje.

MUŽ: Kad je Orfej svirao sve zvijeri su se sakupile naokolo da ga slušaju.

ŽENA: Čitala sam i ja negdje da se produktivnost pčela poveća kad im se pusti muzika.

MUŽ: Pa kad bi drug sa violinom, bio tako dobar da...

VIRTUOZ (*drhteći od ljutnje*). Ovo nije violina!

MUŽ: Dobro, tačno ne znam šta je, ali kada biste vi...

NEODGOVORNI: Prijatelju, reci nam na kraju krajeva šta je to? Zašto nas mučiš? Čitavu noć ponavljaš: nije violina... nije violina... reci nam onda šta je! Postali smo kao rođaci. Ako ćemo zajedno da ginemo, bar da saznamo šta je to.

VIRTUOZ: Violončelo, ako vam to nešto znači!

MUŽ: Da, ako drug sa violončelom bude tako dobar da mu malo zasvira.

VIRTUOZ: Nikada.

RAZUMNI: Čekajte, čekajte zašto tako kategorično? Zar nismo odrasli ljudi.

Zašto nikada? Objasnite nam!

VIRTUOZ: Nisam dužan da ikome polažem račune.

RAZUMNI: Naravno da niste obavezni, ali ipak, mi putujemo zajedno u istom autobusu, ista nas sudbina očekuje, koja nema šta da se krije, može da bude užasna. Zato smatram da treba da objasnite svoj stav.

NERAZUMNI: Drug je u pravu! Razumno je da objasnite!

Svi se iznenadeno okrenu prema Nerazumnom. Nisu ranije primjetili da je došao svijesti i da sada sjedi.

NEODGOVORNI: O, naš drugar je došao sebi!

VIRTUOZ: Ne mješajte se, kada ne znate o čemu je riječ. Tek što ste došli sebi i odmah: "Drug je u pravu, drug je u pravu!!"

NERAZUMNI: Nije tek što sam došao sebi, nego od prije dvadeset minuta. Sve znam i sve sam čuo.

ŽENA: Zašto ste onda ležali tako dugo?

NERAZUMNI: Razmišljao sam.

NEODGOVORNI: Šta tu ima da se razmišlja?

NERAZUMNI: Kada nekoga udare po glavi, taj ima šta da razmišlja. Dok sam ležao, čitav je moj dosadašnji život ponovo prošao kroz moju glavu. I šta sam otkrio u njemu? Samo neozbiljnosti, niti tračak zrelosti, pameti. Otkrio sam koliko sam daleko bio od suštine i koliko je bio u pravu drug (*pogleda Razumnog*) koji me je savjetovao... Ležao sam i shvatio istinu, otkrio sam, zatvorenih očiju, koliko je sposoban, ovaj drug, da tačno procijeni situaciju. U mislima sam bio s njim.

NEODGOVORNI: Ako te još jednom udare, mogao bi da upišeš i filozofiju.

RAZUMNI: Bježimo od suštine. Zašto ne želite da mu zasvirate?

VIRTUOZ: To nije vaš problem. Ne želim i gotovo.

NERAZUMNI: Ali molim vas, to nije razumno. Zar ne vidite u kakvoj smo

situaciji?

NEODGOVORNI (*ubjeđuje ga*). Malo muzike može da popravi stvar, oraspoložit će se, raspričat će se, možda će zapjevati. Tako idu te stvari, uz malo muzike.

VIRTUOZ: Uz malo muzike!?! (*Ustaje uzbuđen.*) Šta vi znate o muzici, šta znate o njenoj božanskoj moći? O njenoj kosmičkoj sveobuhvatnosti, šta znate o apoteozi sreće, svjetlosti i ljudskim mogućnostima. O ogromnim katedralama harmonije i ljepote na kojima počiva vasiona. O onom letu po zracima svjetlosti i beskrajnim prostranstvima koja nas približavaju i ujedinjuju sa božanskim! Gospode!!... Muzika!!!

RAZUMNI: Ako je u pitanju ujedinjenje sa božanskim možemo da se ujedinimo i bez pomoći muzike, čak mi se čini da ćemo jako brzo to uraditi, čim se autobus prevrne.

ALDOMIROVCI: Čekaj, pa rekli su da Bog ne postoji, kako ćemo se onda ujediniti? Da se nešto nije promjenilo u tom smislu?!

RAZUMNI: Što se tiče boga, nema promjene, jedino može kod nas da se nešto promjeni.

ŽENA: Ali ako muzika posjeduje toliku snagu, onda zasvirajte mu malo. Ona će sigurno djelovati. Molim vas!...

NERAZUMNI: Zasvirajte! Što se toliko opirete?

VIRTUOZ: Da zasviram? Ja?! Ovdje, u ovom starom, razdrndanom autobusu? Ja, virtuoz koji sam svirao pred kraljem i kraljicom Belgije! Koji sam dobio drugu nagradu na konkursu u Lanževenu! Meni je aplaudirala Engleska Kraljevska Opera!... Ja, koji sam rasplakao Horacija Furgonija, da, i vi tražite da ja zasviram nekakvom šoferu??!?!?

NEODGOVORNI: Pa nema ko drugi!

NERAZUMNI: Ako ne rasplačete vi njega, on će nas.

MUŽ: A ko drugi, ako ne vi. Niko drugi ne zna za apotezu.

ZALJUBLJENA: Može li jedan autogram? (*Zaljubljeni je pogleda kao oparen.*)

RAZUMNI: Možda ste vi virtuoz, ne negiram, ali ne shvatate situaciju u kojoj se nalazimo. Svi pa i virtuozi umiru.

VIRTUOZ: Prije ću umrijeti, nego...

RAZUMNI: Ali to je glupo! Zašto? Biće dupli gubitak. Vi ćete zauvijek izgubiti umjetnost – muziku, a ona jednog svog podanika, jednog služitelja, jednog virtuozu. A zašto? Kome je to potrebno i u ime čega? Molim vas, zasvirajte bar pet minuta.

VIRTUOZ: Ne.

ŽENA: Ali zašto? Samo pet minuta. To vam je profesija.

VIRTUOZ (*kao proboden nožem*): Profesija?... Muzika?! Muzika nije profesija, ona je život, kuća, porodica, ljubav, sve! Ne mogu da se prostituišem s njom!

RAZUMNI: Pričate gluposti. Treba samo malo da zasvirate. Šta je to toliko teško.

VIRTUOZ: Njemu? Pa to je kompromis sa umjetnošću! Ja ne sviram po autobusima!

RAZUMNI: Znači ne svirate po autobusima?

VIRTUOZ: Ne.

RAZUMNI: Pred kraljem i kraljicom svirate?

VIRTUOZ: Sviram.

RAZUMNI: A po autobusima ne svirate?

VIRTUOZ: Ne sviram.

RAZUMNI: Pred običnim, radnim ljudima, ne svirate. Rasplakali ste nekog Talijana, a svoje sunarodnike ne želite da rasplačete. To je kompromis sa umjetnošću. Da svirate pred onima koji vas vole, koji vas hrane i oblače... je kompromis sa umjetnošću, je li tako?

VIRTUOZ: Ja sviram i pred našom publikom. Bilo je riječi o...

RAZUMNI: Ne skrećite s teme. Znači katedrale i apoteoze čuvate za kraljeve, a za radnike – ništa. Je li tako?

NERAZUMNI: Upravo tako.

VIRTUOZ: Vi preinačujete suštinu stvari. Nikada nisam nešto slično izjavio.

NERAZUMNI: A vi preinačujete suštinu umjetnosti.

RAZUMNI: Znači, evo šta se događa sa vama: Za kraljeve može, a za narod ne. Veoma nepošten i čudan odnos prema umjetnosti. Posebno čudan.

NERAZUMNI: Kako čudan, potpuno je jasan.

VIRTUOZ: Vi preinačujete stvari. Bilo je riječi o tome da se umjetnost ne stvara tek tako, za nekoliko minuta, kada neko poželi. Stvaralaštvo nije cipela koja treba da se očisti.

RAZUMNI: Hoćete da kažete da nije kraljevska cipela, pošto samo njihove cipele čistite, A?

VIRTUOZ: Nikada nisam rekao da za narod ne mogu. To je smješno. A i sumnjam da je on (*pokazuje prema kabini*) baš taj narod. Ipak je narod nešto veće.

RAZUMNI: Ne sumnjajte.

NERAZUMNI: To što sumnjate je jako sumnjivo.

RAZUMNI: Znajte da sumnja nije nikom pomogla.

VIRTUOZ: Ja ipak sumnjam.

NEODGOVORNI: Zasviraj bre čovječe! Dok se okreneš uzeće ti dozvolu za rad. Zar ne vidiš kako su te pritisli?

VIRTUOZ: Ja ne prodajem košpice. Moja dozvola je ovdje (*pokazuje prema srcu*) i niko mi je ne može uzeti.

ALDOMIROVCI: More! Za dozvolu pitaj mene. Zar nisam po čitav dan na pijaci. Uzeće ti je i nećeš ni primjetiti. Jednome iz Pančareva, u roku od nedelju dana, deset puta su mu je oduzeli...

ŽENA: Maestro, molim vas, zasvirajte... (*Pauza.*)

RAZUMNI: Hoće li zasvirati običnim ljudima ili vam obavezno treba plava krv? Ali uzmite u obzir da vas pitam zadnji put.

VIRTUOZ: Neću!

RAZUMNI: Dobro!

Razumni sjeda na sjedište i mirno sklopi ruke. Virtuoz nervozno hoda kroz autobus. Svi gledaju kako šeta. Samo Razumni gleda naprijed.

VIRTUOZ (*nakon minute*). Ali ja se nisam zagrijao... Kako mogu tako bez probe? Bez zagrijavanja?

NERAZUMNI (*skoči*): Dok se vi zagrijavate, možemo otići do đavola. Zašto vam je zagrijavanje, vi ste virtuoz, vi ste nagrađeni drugom nagradom na konkursu u Lanževenu. Vi ste svirali Belgijskom Kralju! Vama nije potrebno nikakvo zagrijavanje.

RAZUMNI: Rasplakat ćete ga. Siguran sam. Pa vi ste rasplakali Horacija Furgonija! A ustežete se da zasvirate pred običnim šoferom.

NERAZUMNI: Samo brže. brže!

VIRTUOZ (*hoda uzbuđeno*): Ali ipak... Ipak to je... Ne mogu tek tako. Toliko je to neobično.

RAZUMNI: Nema ništa neobično, sve je obično. Podignite mu jednu Katedralu od onih vaših. (*Opisuje rukama Katedralu.*)

ŽENA: U vašim rukama smo.

NEODGOVORNI: Hrabro moj čovječe! Glava nam je ionako u torbi.

MUŽ: Ipak mirno... Mirno – ne uzbuđujte se, veoma je važno da se ne uzbuđujete...

ZALJUBLJENI: Da li može jedan autogram?

NERAZUMNI: Ostavite maestra na miru! Zar ne vidite u kakvom je stanju... Neka se skoncentriše... Virtuoz!

Svi idu za njim kao da je bokser koji treba da istrči na ring u trećoj, završnoj rundi. Virtuoz polazi, vadi violončelo, odlazi do kabine i onda se vraća.

VIRTUOZ: Gospode, zaboravili smo na najvažniju stvar: Šta da sviram?

RAZUMNI: Kako šta?... Zasvirajte mu nešto tako... Vi već znate

NERAZUMNI: Vi najbolje znate... Maestro, vi najbolje znate...

VIRTUOZ: Ne znam. Stvar je u tome što ne znam? Kakve numere voli... Šta...

Možda "Varijacije za rokoko", Čajkovskog...

RAZUMNI: Pa da. Čajkovski, tako je Čajkovski. Hajte. (*Gura ga prema kabini.*)

VIRTUOZ: A moguće je i Hajdn...

RAZUMNI: Može i Hajdn!

NERAZUMNI: Hajte Hajdn!! Samo brže...

VIRTUOZ: Ne, Hajdn neće proći... Osjećam da ne odgovara. Šta? Šta?... A Dvoržakov "Menuet"? Ne... "Requiebros" Cassade? Ne, ne on je... A mogla bi "Španska suita" Emanuela de Falje?

ALDOMIROVCI: Ako mene pitaš onda "Requiebros" Cassade.

VIRTUOZ: Mislite? Možda ste u pravu... Da... Da, tako je "Requiebros" Cassade. To je to?...

NERAZUMNI: Najzad!... Samo brže...

NEODGOVORNI: I naravno to je "Rekvijem", "Rekvijem" odgovara našoj situaciji.

VIRTUOZ: Ne, ne, "Requiebros" to znači...

RAZUMNI (*mirno*): Odgovarajuće. Važno je da to uradimo na vrijeme. Jeste li spremni?

Svi se sjate oko Virtuoza, popravljaju mu rever na sakou, sređuju mu kosu.

Nerazumni mu čisti violončelo sa maramicom. Stavljaju mu maramicu u prednji džep sakoa. Žena briše svojim laktom prašinu na njegovim leđima, tamo gdje joj se cini da ima nešto uprljano.

RAZUMNI (*pogleda ga još jednom sa svih strana*): Idite sada i zapamtite sve je

u vašim rukama. Ako zatreba promjenite numeru, prilagodite se trenutku.

Najvažnije je da ga gledate u oči, sve vrijeme ga gledajte u oči, tako ćete otkriti da li mu se dopada ili ne.

VIRTUOZ (*odlazi do kabine i ponovo se vraća uzbuđen*): Nisam u fraku, ali... Shvatite... Autobus... Improvizacija...

RAZUMNI (*gura ga prema kabini*): Da, da, svakako autobus...

Improvizacija... Nema veze... Idite samo. Najvažnija je muzika i...

NEODGOVORNI: Čovječe mój, (*Virtuoz se ponovo vraća*) ne sekiraj se. Gore od ovoga ne može da bude.

VIRTUOZ: Zahvaljujem vam.

Virtuoz uzbuđeno odlazi prema kabini, nestaje iza zavjese. Svi sjede. Gledaju prema kabini.

RAZUMNI: Tišina.

NERAZUMNI: Tihoo...

Iznutra se čuju zvuci violončela. Melodija započinje tiho, onda sa skrivenim bolom i željom, počinje da se razvija, uzdiže se, plače i ulazi u dušu. Svi su zanijemjeli. Ništa više ne postoji, ljudi, autobus, svijet – ništa osim muzike... Putnici su se smirili. Sjede sa tužnim licima, zaneseni. Muzika ih je povela negdje sa sobom. Samo Zaljubljeni sjedi sa ironičnim pogledom. Odjednom muzika se zaustavlja isto kao što i počinje. Nastaje buran aplauz, putnici ustaju, aplaudiraju, velika sreća i nada ih je obuzela, izuzev Zaljubljenog koji ironično gleda.

ŽENA: Bravo! Bravo!...

NEODGOVORNI: Još... Još!... Još!... (*Udara u ritmu.*)

ŽENA: Spašeni! Spašeni! Spašeni!

Svi skandiraju i udaraju dlanovima "Spašeni! Spašeni!" U trenutku najvećeg oduševljenja i sreće zavjesa se otvori. Aplauzi i skandiranje se polako zaustave. Nastaje tišina... Svi gledaju Virtuoza. Lice mu je kao u mrtvaca. Sav je skrušen. U opštoj tišini on pakuje svoje violončelo. Sjeda. Ne gleda ni u koga. Tišina. Pauza.

NEODGOVORNI: Šta ti se dogodilo čovječe?

Virtuoz šuti poraženo.

MUŽ: Zar mu se nije dopalo?

ŽENA: Kako to? Pa bilo je divno!

NERAZUMNI: Je li šta rekao?

VIRTUOZ (*tih*): Rekao je...

NERAZUMNI: Šta?

VIRTUOZ: Zašto je tako velika ta violina?

NERAZUMNI: I ništa više?

VIRTUOZ: I da idem, jer ga violina uspavljuje. (*Pauza.*)

RAZUMNI: Sada moramo početi sve iz početka.

U autobusu ponovo nastaje tišina. Svi gledaju negdje ispred sebe, zamišljeno. Zaljubljeni se svađaju pozadi.

ZALJUBLJENA: Ali shvati, to je glupo! Da ti je kovrčava kosa bio bi pravi Otelo!

ZALJUBLJENI: (*ćuti*)

ZALJUBLJENA: Ako ćeš me daviti da skinem mantil, da ti bude lakše.

(*Zaljubljeni ćuti i dalje.*) Da skinem ili ne? (*Skida mantil, Zaljubljeni ne*

reaguje.) Pa ja sam mu samo tražila autogram. Ništa više. Ako je to seksualni odnos...

ZALJUBLJENI: Nije stvar u seksualnom odnosu.

ZALJUBLJENA: A u čemu je stvar?

ZALJUBLJENI: U duhovnoj vezi. U mojoj pogrešnoj predstavi o tebi. Da si ga i malim prstom dodirnula, oboje biste bili mrtvi. A ti mi spominješ seksualni odnos... O tome nemoj ni da sanjaš. Nisam se nadao da ćeš se tako lako podati nekom...

ZALJUBLJENA: Nikome se nisam podala! Samo sam mu tražila autogram.

ZALJUBLJENI: Tačno... Samo si mu tražila autogram... Tako to počinje prvo se traži autogram... Nećete se valjda odmah skinuti.

ZALJUBLJENA: Čekaj, pa on mi nije ni dao autogram...

ZALJUBLJENI: Namjerno, jer je bilo puno svijeta...

ZALJUBLJENA: Blesane. (*Dirnu ga po nosu.*)

ZALJUBLJENI (*otima se*): Naravno da sam blesan. Nisam virtuozi.

ZALJUBLJENA: Objavljujem početak scene "Davljenje Dezdemone." Molimo one sa slabim nervima da ne gledaju...

ZALJUBLJENI: Ne znam samo šta nalazite u tim umjetnicima? Odmah im se podajete kao da imaju po dvije glave!...

ZALJUBLJENA: Ej, nemoj! (*Počinje da ga grli.*)

ZALJUBLJENI (*odgurnu je*): Kao da su čudo neviđeno! Gore žena, dole riba. A ne uviđate li koliko su prazni, sujetni, bez unutrašnjeg života, bez moralnih principa?... I vole samo sebe. Da, samo sebe, nesposobni su za drugu ljubav, samo umjetnost!... Na kraju se ipak složio da svira? Složio se a kaže da je virtuozi! Ha, ha, malo mu treba pa da krene da svira po svadbama i slavama. Ako već i nije krenuo! Katedrale! Ha, ha!

ZALJUBLJENA: Nemoj... (*Pokušava da ga pomazi po glavi.*)

ZALJUBLJENI (*nervozno se skloni*): Ali, oni su popularni... Oni su poznati, njih poznaje svako, oni sviraju pred Kraljevima...

ZALJUBLJENA (*dira ga po nosu*): Nemoj sasvim da oglupiš. Ostavi malo i kad se oženiš. Biće vremena.

ZALJUBLJENI: Virtuoz! Ha, ha! Moguće je da nikada i nije rasplakao Horacija Furgonija! Moguće je da je on tom Furgoniju nešto ušlo i oko, baš u tom trenutku, možda je rezao luk...

ZALJUBLJENA: Na koncertu? U Kraljevskoj Operi? Rezao je luk u loži, misliš? Dok je bila pauza? (*Intimno.*) Molim te ne budi toliko primitivan, zar ne vidiš da nema ništa. Nas dvoje smo tu... Zajedno, nemoj...

ZALJUBLJENI: Nisam ja primitivan... nego... (*Pogleda je u oči.*)

ZALJUBLJENA: Znam. Zato nemoj. Ćuti sada, zatvori usta, oči, stavi ruku ovdje, evo ovako... (*Stavi mu ruku preko struka.*) Sad nemoj da je pomjeriš, eto, sad je dobro...

U autobusu tišina, koju naruši tresak. Autobus poskoči u zrak. Za trenutak nestaje svjetla. Farovi izvana osvijetle putnike. Mimoilaze se sa kamionom. Putnici koji su popadali sa sjedišta, dižu se.

NEODGOVORNI: Zaobišao nas je!...

ŽENA: Mislila sa da je gotovo, kako smo poskočili u zrak...

NERAZUMNI: Bolje u zrak nego u bezdan. (*Pokazuje na propadanje u bezdan.*)

RAZUMNI: Biće i toga.

MUŽ: Nešto ste mnogo sigurni.

RAZUMNI: Ne možemo stalno da imamo sreću. Prije ili kasnije sreća te napušta.

MUŽ: Zar sada je sa nama.

RAZUMNI: Nisam naučio da računam sa srećom. Ona nestane u trenutku kada ti je najviše potrebna.

NERAZUMNI: Istina. Mi treba da upravljamo prirodom, ako ne ona sa nama.

NEODGOVORNI: Šta znači jedan udarac kurlom – kako se čovjek promijeni na bolje.

NERAZUMNI: Nije to od kurble to je od...

NEODGOVORNI: A zar su tebe udarili...

RAZUMNI: Našli ste pravi trenutak za šalu!

MUŽ: Šaleći se čovjek se oprašta sa prošlošću.

RAZUMNI: Ponekad se može oprostiti i sa budućnošću.

ŽENA: Ne pravite aluzije. On je učesnik...

RAZUMNI: Gospođo, svi već odavno znamo sve. Ali situacija nalaže ozbiljnost, a ne šalu. Inače stvarno ćemo se ubrzo oprostiti sa budućnošću. Još dva, tri ovakva skoka i sa nama je gotovo. Ne vozimo se na kenguru?

NERAZUMNI: Slažem se.

RAZUMNI: Ovo je Autobus i sa njim se ne može dugo skakati. Ako se ne sudarimo sa nekim brzo, raspašćemo se na dijelove. Zato predlažem da problem riješimo na drugi način.

ŽENA: Na koji?

NERAZUMNI: Ja se slažem.

RAZUMNI: Ono što ne može da učini muzika, može da obavi jedna žena.

MUŽ: U kom smislu?

ŽENA: Ni u kom smislu!...

NERAZUMNI: Ja se slažem.

RAZUMNI: Pomoću jednog čistog duhovnog, emocionalnog odnosa, punog fluida. Jedino žena može da natjera šofera da okrene autobus i da nas vrati nazad u grad ili da zaustavi da siđemo.

MUŽ: Hoćete da kažete da treba kod njega da pošaljemo ženu?

RAZUMNI: Drugi način ne postoji.

MUŽ: Nema govora. Izbacite to iz glave.

RAZUMNI: Nije riječ o vašoj... "školskoj drugarici". Nama treba neko malo više... kako da kažem... malo više... (*Usteže se.*)

ŽENA (*zasegnuto*): Znači, ja nisam... "malo više?" To ste htjeli da kažete...

RAZUMNI: Ne. Ne. Nisam to htio da kažem. Ako mene pitate, vi ste mnogo više..., ali u ovakvoj situaciji, zar ne shvatate, treba nešto još malo više...

ŽENA (*Mužu*): Ti da ćutiš!

RAZUMNI: Shvatite, da bi se ustanovio kontakt s njim, trebaju malo više... kontaktnije žene, pri tom se ne postavlja pitanje bogatstva duše, intenzivnost unutrašnjeg života, njihova duševna bogatstva... kvalitete koje vi očigledno imate...

ŽENA: Znači ja sam grozna.

RAZUMNI: Gospode bože, šta to govorite, niko nije rekao tako nešto.

ŽENA: Kako nije rekao? Rekli ste da imam unutrašnju ljepotu. Zna li kada se to govori ženi, kada počne da liči na... Onda se govori o duhovnosti.

RAZUMNI: Meni se lično, jako dopadate. Mogu li da vas uvjerim u to, časna riječ! I...

MUŽ: Ama šta se tu događa? Je li ona vaša školska drugarica ili moja? Još malo pa ćete joj izjaviti ljubav preda mnom. (*Prema ženi.*) Ipak su tačne laže koje govorim o tebi.

ŽENA: A zašto me on vrijeđa? Možda nisam Klaudija Kardinale, ali neću dozvoliti da priča o mom intenzivnom, unutrašnjem životu. Intenzivni, unutrašnji život imaju žene od pedesete godine na dalje.

RAZUMNI: Vidite, ja sam spreman da pošaljem vas, ali ako uzmemo u obzir burne reakcije vašeg... "školskog druga"...

MUŽ: Nema svrhe da se o tom govori više. Ona neće ili!... Proliće se i krv, ako treba! (*Gleda Razumnog značajno.*)

RAZUMNI: Ionako će se proliti krv, ako ne pošaljemo nekoga... (*Pokazuje prema šoferskoj kabini.*)

MUŽ: Ali koga?

RAZUMNI (*pokazuje glavom prema Zaljubljenima*): Djevojku.

NERAZUMNI: Ja se slažem. To je jako dobar prijedlog.

NEODGOVORNI: Dobar komad!

MUŽ: Djevojka, može.

ALDOMIROVCI: Čekajte! Zar nije ta stvar malo...

RAZUMNI: Nije nimalo... Mi djelujemo pri samoodbrani. I zato ne vidim zašto bi jedan prijateljski razgovor, sjaj u očima... nekome smetao? To je sve. Koliko znam šoferi ne jedu ljude.

NERAZUMNI: A momak?

RAZUMNI: Objasniće mu. On treba da shvati ozbiljnost situacije, koja zahtjeva tako nešto od njega i od njegove djevojke. Mi smo odabrali baš njih. To nije mala stvar.

NERAZUMNI: Onda da ih pozovemo?

Razumni popravlja kravatu, namjesti naočare. Odlazi do zadnjeg sjedišta. Govori nešto sa Zaljubljenima i onda svo troje dolaze prema sredini autobusa. Zatamnjenje. Kada se scena osvjetli ponovo, Zaljubljeni su se razdvojili, i uspravno stoje na sjedištima. Ljuti su i gotovi na sve. Zaljubljeni drži u rukama praznu flašu od rakije, koju je nosio Neodgovorni. U sljedećem trenutku on je zamahnuvši razbije od sjedišta. U ruci mu ostaje pola flaše sa grlom.

ZALJUBLJENI (viče): Ne dirajte je! Gadovi! Rasporiću prvog koji je dodirne!

RAZUMNI: Ne shvatam, zašto tolike emocije. U pitanju je najobičniji razgovor.

ZALJUBLJENI: Vodite ga vi!

RAZUMNI: Razgovor treba da bude... zanimljiv... zar ne shvatate... Jedan ljudski, čisto sentimentalni, ženski razgovor.

ZALJUBLJENI: Ne interesuje me. Prvi koji je dodirne, ide do đavola.

RAZUMNI: Ne može da vas ne interesuje, i vi ste dio' ovog društva. Problem je zajednički.

ZALJUBLJENI: A hoćete da se riješi na naš račun. Jel da?

RAZUMNI (pokazuje Virtuozu): Kad je maloprije išao da svira nije spominjao

račun.

ZALJUBLJENI: To je njegov problem. Ne dirajte je inače ću napraviti klanicu.

NEODGOVORNI: Šta ga slušamo. Jasno je da ne shvata ništa. Djevojko, budi ti pametnija. Zar ne vidiš šta se događa. Hajde, idi za trenutak? Neće ti ništa faliti...

Neodgovorni posegnu da je uhvati za ruku. Zaljubljena se otima. Zaljubljeni sa uzvikom – ne diraj je – skoči preko sjedišta, sa flašom u ruci. Baca se prema njima, Oni pokušavaju da ga zaustave, nastaje opšto drpanje, guranje, padaju preko sjedišta na pod. Iz gomile popadalih ljudi Zaljubljeni se prvi pridigne i opet odlazi na svoje mjesto, jer ispred Zaljubljene stoji Razumni. Oni su ponovo razdvojeni.

ZALJUBLJENI: Prerezat ću si vene! Ako je dirnete, prerezat ću si vene!

RAZUMNI (*sa umornim glasom*): Puno smo se uzбудili, nikome to ne koristi. Bacite slobodno tu polomljenu flašu, neće vam više trebati. Mi smo civilizovani ljudi, nismo divljaci. Ne jedemo djevojke. Ali za vene, ne žurite se. Još malo, mogu vam se prerezati bez flaše. Kao što vidite autobus ima dovoljno stakla za tu operaciju. (*Zaljubljeni nevoljno pogleda unaokolo.*) Mislili smo da ćete shvatiti ozbiljnost situacije kao mladi ljudi i da ćete nam pomoći. Međutim vi ništa ne shvatate, ostajete i dalje sa svojim sitnim, trivijalnim zanimacijama. Bili smo ubijedeni da ćete se kao Prometej žrtvovati za opšte ljudsko dobro. A vi ste htjeli da nas zakoljete. Mi smo mislili da volite ljude, da ste spremni za herojski podvig, iako pristanak da ti djevojka razgovara sa jednim običnim šoferom nije nikakav podvig. Pokazalo se da vi ne volite ljude. Nadali smo se, da ste sposobni i za druge blagorodne, humane emocije. Vi ste nesposobni i za to. Šta da se radi. Ima i takvih ljudi. Izvinite nas što smo vas zvali. Moguće je da nas je nešto na vašem licu zavelo. (*Razočarano on začuti.*)

ZALJUBLJENA: Mislite da će vas poslušati? Da će se upecati na vašu udicu?

Mislite da je njegova ljubav kao vaša? Šta vi znate o ljubavi, sitne zanatlije karijeristi, računđizije... Šta znate vi, koji ste i sami potonuli do brade u blato, pokušavajući da druge utjerate još više. Vi koji gledate ko će dići veću kost. Vi koji glumite plemenitost, pričate velike riječi, zabrinuti ste za domovinu, za naciju, za budućnost, čovječanstvo!...

VIRTUOZ (*pokušava da je zaustavi, prekine polazeći prema njoj*): Djevojko, djevojko molim vas, obuzdajte se!

ZALJUBLJENA: Vi, fabrike riječi koji držite propovijed, a onda odlazite tajno po mansardama i uvlačite se sa svojim velikim trbusima u krevet ljubavnica.

MUŽ (*skoči i viče*): Dosta! Dosta! Govoriš ovako jer još uvijek nisi u braku.

Pitaću te kad se udaš!

ZALJUBLJENA: Vi, koji pričate o porodici i društvu, o dužnosti i odgovornosti, a u suštini rušite i jedno i drugo. Šta znate o osjećanju koje čini da se čovjek osjeća slobodan – ravan ptici. Vi, šareno ofarbani, prazni, papirnati ljudi. Mislite da će vas on poslušati. Da će vam povjerovati!... Da je on kao vi... Ne zasmijavajte me!... Vi nas ne poznajete, vi samo mislite da nas poznajete. Po izgledu – da, moguće je da nosimo i vaše ime. Ali samo toliko. Šta vi znate o ljubavi!... Samo ste čitali i gledali filmove o ljubavi, ali nikada, nikoga niste istinski, silno i iskreno voljeli.

NEODGOVORNI: Samo što se nismo razljepili u bezdan, a ti pričaš o ljubavi!

ZALJUBLJENA: Da se razljepimo! Baš fino. Kakve koristi od toga da si živ ako ti je ljubav mrtva, ako je pobjegla od tebe, ako si sam. Kako se može živjeti bez ljubavi?

NEODGOVORNI (*ozbiljno Zaljubljenom*): Slušaj me momak, žena ima koliko ti volja, svugdje naokolo. Poslušaj me. Autobus će se prevrnuti. Ona će ostati živa, žene obično ostaju žive. Naćice sebi drugog, a ti si otišao u... Običan vijenac – "bio je fin momak" – ona će živjeti i dalje prijatelji će te zaboraviti. Od tebe će narasti trava i nad njom će se farbati jaja. Tako stoji stvar. Brate, tako je to, znam ja dobro. Nije kao u bioskopu. Šta i da radiš i da se složiš i da

se ne složiš, i da voliš i da ne voliš – na kraju te svi napuste. Napuste te, shvataš li dečko. Svi! Nema "Zauvijek". "Zauvijek" su samo trava i ljuške od farbanih jaja. Poslušaj me. Flaša koju držiš u ruci je moja flaša. Šta misliš, zašto pijem, a ne držim je kao ti? Ili možda misliš, da si jedini koji voli? Shvati, dečko, nikada nema "zauvijek".

Zaljubljeni stoji zamišljen, pustio je flašu. Ovo što je čuo, ostavilo mu je utisak.

ZALJUBLJENA: Nemoj da mu vjeruješ? To nije istina!

RAZUMNI (*tiho, bolno*): Istina je. Istina je. Na žalost savremena žena nije kao nekada i majka i supruga i Jovanka Orleanka i zastave da šije i hljeb da peče, za ustanike. Današnja žena je emancipovana. Smatra da je normalno da te dva puta nedeljno vara. Ona to naziva kulturni ventil, svoje privatno vrijeme. Razvodi se onda, oduzima ti kupu, djecu i izbacuje te na ulicu, da razmišljaš o okrutnosti života.

ZALJUBLJENA: Uzalud gubite vrijeme.

RAZUMNI: Luj Paster se namjerno zarazio bjesnilom da bi spasio čovječanstvo. A vi? Šta ste stvorili do sada? Šta studirate?

ZALJUBLJENA: Arhitekturu.

RAZUMNI: Gdje su građevine koje ste vi izmislili? Gdje su dvorci, gdje su nove, neponovljene forme? Da je kojim slučajem Korvoazije prerezao vene kao student, sada ne bi postojala crkva "Ronšan", divna naselja pored Marseja i ljudi ne bi znali da žive i da se mole na nov način. Ovaj svijet bi bio siromašniji za jedan "Sant Edre de Zust"!

ZALJUBLJENA (*više*): Jedno nema veze s drugim!

RAZUMNI: A šta je ljubav? Da se gledaš u oči sa nekim, da se držiš s njim za ruke, dok ti se ne oznoje. Zar ne treba nešto uraditi i za ostali svijet, da se daš za zajedničku ideju. Zar to nije dostojno čovjeka, nije dostojno jednog muškarca?

ZALJUBLJENA (*više prema Zaljubljenom*): Reči, samo reči!!

RAZUMNI: I da li samo jedina žena treba da zadovolji našu ljubav? I zašto baš ona? Jesmo li sasvim sigurni da je to-to. I šta uopšte znači biti siguran?

NERAZUMNI: Njeni su zubi rijetki. Pogledajte i sam. (*Zaljubljeni nesvjesno pogleda.*) A i kosa joj nije lijepa.

NEODGOVORNI: Ne znam za kosu, ali njen glas je... nije to glas djevojke.

NERAZUMNI: Malo je nezgodno ali pogledajte, ona nema stas (*Zaljubljeni pogledava nesvjesno svaki put, kako ko kaže nešto o nedostacima njegove djevojke.*)

ZALJUBLJENA: Ne slušaj ih... Zatvori uši!...

NERAZUMNI: A noge? Istina s tim može da se hoda ali... za drugo...

(*sumnjivo vrti glavom*) pogledajte i sami!...

RAZUMNI: Ciniče, marš, prestani! (*Prema obojici roditeljski.*) Očekuje vas divna budućnost, ne treba vam ta flaša, bacite je.

ZALJUBLJENA: Ne bacaj je!... (*Odjednom skoči prema prozoru, razbije nogom staklo. Hvata se za ram prozora.*) Samo reci i skoćiću. Ništa nam ne mogu! Samo reci!... Ne bacaj flašu... (*Svi napeto očekuju šta će da uradi Zaljubljeni.*)

ZALJUBLJENI (*boreći se sa sobom*): Stvarno, zašto toliko dramtizujemo stvari?...

Zaljubljena ga gleda široko otvornim očima. On ostavlja flašu, sjeda i pogleda je.

ZALJUBLJENI: A? Zašto?... Dođi da sjednemo.

Iza toga polako sjeda na sjedištu. Ostala je samo Zaljubljena da stoji iznad svih gore, na sjedištu, blijeda je, sa usnama koje je izgrizla do krvi i sa upalim očima. Pauza.

RAZUMNI (*roditeljski*): Djevojko, siđite i vi!... Hajte!...

Zaljubljena stoji pravo, zagledana iznad njihovih glava i ništa ne čuje i ništa ne vidi.

NEODGOVORNI: Pridržite se za nešto. U autobusu ne smiješ da stojiš, a da se ne držiš. (*Polako joj se približava.*)

ZALJUBLJENI: Hajde, dođi.

RAZUMNI: Polako, hajte, siđite... Eto tako. (*Uhvati je zajedno sa Neodgovornim i dovode je do sjedišta.*) Ne razumijem, zašto su sve te emocije bile potrebne. Jeste se smirili?...

ZALJUBLJENA: Smirila sam se...

RAZUMNI: E fino. To je već nešto. Doduše ne treba da budemo sasvim mirni dok smo u ovoj situaciji. A možda će te ipak otići, a? Spasićete devetoro ljudi. To je humano, ljudski. (*Zaljubljena ćuti.*) I?

ZALJUBLJENI: Ne insistirajte. Neka... sama riješi. (*Prema Zaljubljenoj.*) Ako mene pitaš, ja sam protiv, ali... ipak ti sama riješi. Razmisli, odvagni. Ali ja sam kategorično protiv. I?

ZALJUBLJENA: Dobro.

RAZUMNI: Odlično!

NERAZUMNI: Na kraju, jedini pravi potez.

MUŽ: Bravo!...

RAZUMNI: Potrebno je samo da ga raspoložite, da ga omekšate. Malo topline u glasu, malo bljeska u očima, nekoliko riječi... Ogromna je snaga žene, bili bismo nula bez nje. Polazite. Idite.

Zaljubljena nijemo pogleda Zaljubljenog.

ZALJUBLJENI: Nije trebalo da se složiš, ali kad si tako odlučila... ustvari

možda si u pravu. Jedan mali osmijeh, malo seksi glas, vlažne oči... ti to umiješ.

Zaljubljena zadrhti od pomisli na prestojeću obavezu, onda se isprsi, ogleda se u ogledalu i odlučno polazi naprijed.

RAZUMNI: I malo se više nasmiješite, važno je da mu se malo više smješite!...

Zaljubljena potvrđuje poslušno glavom, kao znak da je shvatila i nestaje iza zavjese. U autobusu nastaje tišina. Iza toga se začuje smijeh Zaljubljene. On prelazi u različite intonacije.

NEODGOVORNI: Nešto se mnogo smiju.

RAZUMNI: Samo da šofer ne zaokrene greškom na drugu stranu...

NERAZUMNI: Neće. Ona je pametna ženska.

MUŽ: Mudrica je ona. Zar niste čuli kako nam je odbrusila maloprije. Zar da je prevari jedan šofer.

ŽENA: Ne sekirajte se, žene su mudrije od muškaraca.

RAZUMNI: Razumna djevojka...

NERAZUMNI: Prava ženska, nema šta...

Smijeh dobije postepeno drugačije modulacije i nestaje. Nastaje tišina. Putnici osluškaju.

ZALJUBLJENI: Ne smiju se više. (*Ustaje uzbuđeno.*)

NEODGOVORNI (*presječe mu put*): Pa ne može čovjek stalno sa se smije.

RAZUMNI: Možda je ovo teži dio puta.

NERAZUMNI: Snaći će se, ona je oganj živi.

ZALJUBLJENI: Mene brine nešto drugo...

MUŽ: Ali molim vas! Pa on vozi autobus...

Svi osluškiju. Tišina. Smijeh je potpuno nestao. Zaljubljena se pojavljuje iza zavjese. Ona namješta suknju, a onda zakopčava bluzu koja je raskopčana tako da se vide grudi. Ćuti. Svi je gledaju poraženo. Svi ćute. Ona zakopčava patent, namješta rasturenu kosu. Uznemirena je, van sebe. Oni je gledaju očekujući da nešto kaže.

ZALJUBLJENA (*počinje plaćuci*): Nisam rekla ništa! Ništa od onoga što ste htjeli da kažem!... Rekla sam samo da vozi brže, da što prije stignemo u Koprivišticu. Rekla sam mu da obožavam brzu vožnju, rizik letenja po rubu provalije... Da tako voze pravi muškarci. Volim te, rekla sam, odavno te tražim, obožavam. Cijelo ljeto te čekam po stanicama... A onda sam otvorila patent...

ZALJUBLJENI: Izmišljaš!... Lažeš... Sve si ovo izmislila!!!

ZALJUBLJENA: Rekla sam mu da je muževan. Tačno onoliko koliko sam se nadala. Da mi se sviđaju upravo takvi muškarci, kao kremen. Nije mogao da mi otkopča sva dugmad na košulji i zato ih je otkinuo... (*Zadnje izgovara tiho kao da se prisjeća.*)

ZALJUBLJENI (*tiho*): Nije istina... To nije istina. Fantaziraš... Nije istina!

ZALJUBLJENA: Istina je.

ZALJUBLJENI (*krešti*): Ne!!! Lažeš!!!... Govoriš namjrno da bi me ponizila! Hoćeš da me povrijediš, da mi vratiš... Nije istina! Reci da nije istina!! Reci da lažeš...

ZALJUBLJENA: Istina je! Upravo tako je bilo. On je obećao da će voziti toliko brzo koliko autobus može da izdrži... Želim svima prijatan put!...

Ona odlazi prema zadnjim sjedištima i sjedne sama na rezervni točak, koji je na podu. U nastupu tišine, čuje se melodija violončela, gorka jesenja melodija. Zaljubljeni ide od sjedišta do sjedišta i ubjeđuje ostale.

ZALJUBLJENI: Nije istina... Ona izmišlja, to je njena fantazija. To je samo fantazija... Čujete li...

Pošto putnici ćute, svako zagledan ispred sebe, on obiđe svakog jednom-dva puta, onda se umiri i sjedne sam na sjedište u centru autobusa. Čuje se zvuk violončela, kao ljudski glas, zamišljeno i tužno, postavlja pitanje, i ne nalazi odgovore, razlijeva se u tišini autobusa.

RAZUMNI (*ljutito prema djevojci, zamahnuvši rukom da je udari*): Praši kao pobjesneo! Ne možemo uraditi ništa do kraja. Uvijek neko iznevjeri u zadnjem trenutku. (*Prema Zaljubljenoj.*) Kako ste mogli? (*Baci je na pod.*) Kako niste mislili na ostale? Baš vas briga!

ALDOMIROVCI (*uspravi se*): A vas je li briga? Je li vas briga o nekome? Osim za sebe, mislite li i o nekome drugom? Slušam vas čitavu noć i kako to da niste nijednom rekli – hajde sada ću ja da uradim ovo! Ili – hajde svi da uradimo ovo, ne sve neko drugi, da ode, neka drugog udare... a ja da ostanem čitav... Na kraju krajeva svi ćemo se raskomadati. Upamtite šta vam kažem da tako ne može.

RAZUMNI: Da si ti išao kod šofera imao bi pravo da filozofiraš. Da filozofira zna svako.

ALDOMIROVCI: A ti si išao!

RAZUMNI: Svejedno da li sam išao ja, važno je da smo zajedno sve dogovarali.

ALDOMIROVCI: Da ti čitavu noć si "svejedno", "svejedno da li si išao, svejedno što se slažeš, svejedno što se ne slažeš". Ali jedna je stvar da odeš, a druga da ne odeš.

NERAZUMNI: Čuješ li sebe šta pričaš.

RAZUMNI: Ponovo smo počeli... kad treba da djelujemo, mi se posvađamo.

Ne vidim način kako ćemo riješiti problem.

ZALJUBLJENI (*pokušao je da sjedne pored Zaljubljene. Ona ga odgurne*):

Daćete svoj hljeb! Eto kako! Zar nije tražio tri hljeba. Skupit ćete ih!

RAZUMNI: Šta? Da dam svoj hljeb?

MUŽ: Da nisi poludio?

NEODGOVORNI: Nemoj da te lupim!

ŽENA: Taman posla.

RAZUMNI: Zar ne znaš šta to znači?

ZALJUBLJENI: Znam, ali ćete ipak morati da date. Nema drugog rješenja. Zar vam nije jasno.

ŽENA: Kako nema?

NERAZUMNI: To je moje!

RAZUMNI: Da je problem bio u tome, mogli smo mu dati još na početku. Ne bismo se vozili ovoliko. Ali ko će da da svoj hljeb.

ZALJUBLJENI: Onda svi skupa postajemo trava, divna, zelena dolina. Vidim kako leptirovi lete, lete k tebi, k tebi, pa kod vas, pa kod njega...

Stravičan tresak, farovi, mimoilaze se ponovo.

RAZUMNI: I šta? Vidi se. Treba da podjelimo. Nema se šta. Od mene imate pola hljeba.

NERAZUMNI: I od mene pola hljeba.

MUŽ: Čekajte, čekajte, sa ovim polovicama nećemo stići daleko. I mi dajemo pola i drug daje pola, dobijamo dva hljeba. A gdje ćemo naći treći hljeb.

RAZUMNI: Ja ne mogu da dam više, dao sam pola. Ako svako da pola od onoliko koliko ima ispašće i više nego što treba. Evo on ima dva. (*Pokazuje na Neodgovornog.*)

NERAZUMNI: Pa šta ako ima dva. Kako to, pošto sam kupio dva, da moram da dam jedan, a ti samo pola.

MUŽ: Zato jer se ne zna ko je koliko kupio.

RAZUMNI: Kako se ne zna? Ja imam samo jedan.

NERAZUMNI: I ja.

MUŽ: Da bi bilo pravedno, neka svako izvadi svoj hljeb i neka ga stavi na sjedište. Evo naš hljeb. *(Izvadi dva hljeba i stavlja ih na sjedište.)*

NEODGOVORNI: Evo moj hljeb. *(Pokazuje ceger u kom se vide dva hljeba.)*

NERAZUMNI: Evo moj hljeb. *(Pokazuje ga.)*

RAZUMNI: Evo moj. *(Pokazuje prema nadutoj tašni.)*

NEODGOVORNI: Čekaj, čekaj. Stoj! *(Odlazi do njega, otvara tašnu i vadi dva hljeba.)* Ti ovo nazivaš – jedan?

ALDOMIROVCI: A govori o naciji... Da sve hoće da iskoristi nešto...

MUŽ: Dobro. Ako otklonimo ovaj pokušaj pljačke, imamo sedam hljebova. Da svako da pola od onoga koliko ima, dobija se... *(računa...)* tri i po hljeba.

ŽENA: Sada dobijamo pola više!...

MUŽ: Da. Ponovo problem. Dobijamo pola više. Šta da se radi?

NERAZUMNI: Oprostite, ako je moja polovina višak, nemam ništa protiv da je uzmem natrag? Ovo radim u ime kolektivnog duha. *(Uzima svoj hljeb i hoće da se izvuče.)*

RAZUMNI *(uhvati ga)*: Kako u ime kolektivnog duha? Znači jedni da daju, a drugi ne? Ne slažem se. Ne dam ništa. *(Uzima mu hljeb.)*

Ćutljivo, brzo i tačno igra se pantomima sa hljebom. Neodgovorni uzme od Razumnog, Muž od Neodgovornog, Razumni od Muža, Žena i Razumni...

ALDOMIROVCI: Nemojte tako sa hljebom! Grehota je! Ej, nemojte...

Niko ga ne sluša. Nastavlja se tiho uzimanje hljeba. Nerazumni u jednom trenutku ga zgrabi od Razumnog i bježi prema kabini vičući.

NERAZUMNI: Zašto mi ne date tu polovicu? Zar ne trebaju tri hljeba? Svi imate po dva, a ja samo jedan.

RAZUMNI: U pitanju je princip. Svi smo jednaki i treba tako i damo. Jedino tako neće biti niko oštećen. (*Ugrabi ponovo hljeb.*)

NERAZUMNI: Kako neće biti oštećen? Ja ću biti oštećen, jer ostajem sa polovicom.

Neodgovorni zgrabi hljeb, Virtuoz otkine jedan komad i počne da žvaće. Razumni uzme hljeb od Neodgovornog, Žena uzima od njega, Muž od nje i prepolove ga na dva dijela. Svi lome brzo, ne govoreći ništa. Na kraju ostane jedan sasvim mali komadić u rukama Muža. On pogleda okolo i pruži ga Nerazumnom. Za sve vrijeme Nerazumni je stajao zbunjen i gledao je kako mu hljeb nestaje u ustima i rukama ostalih, koji su u međuvremenu uzeli svoj hljeb sa sjedišta. Govoreći:

RAZUMNI: Onda ne dam ništa.

ŽENA: I mi isto.

NEODGOVORNI: I ja.

Svako uzima svoj hljeb i žvaće hljeb Nerazumnog. On stoji sa komadićem preostalog hljeba i ćuteći gleda. Ostali su se okrenuli leđima prema prozorima i brzo jedu njegov hljeb.

NERAZUMNI: Principi, to su njihovi principi! Da ti izvuku zalogaj iz usta! Dobro, jedite, da vam prisjedne da Bog da. Gurajte ugljene hidrate, umrite, kad ste tako principijelni! Čitava Evropa jede po jedan komadić hljeba na dan, tanak da se može viriti kroz njega, a vi nabijate hljeb u usta kao aždaje. (*On govori prolazeći između sjedišta i onda sjedne na svoje mjesto. Pauza. Zaljubljeni se javlja ironično.*)

ZALJUBLJENI: Nisam znao koliko je hljeb, skupocjena stvar. Po cijenu da me objese od sada na dalje ni mrvicu neću pustiti da propadne...

ALDOMIROVCI: Čekajte. U tom slučaju hoću li da ga dajem svinjama ili ne?

ZALJUBLJENI: Šta?

ALDOMIROVCI: Hljeb. Ovo u vreći je hljeb. Pošto nema stočne hrane... (*Svi skoče iznenađeni i sakupe se kod Aldomirovca.*)

NEODGOVORNI: Dedo, zar je to u vreći hljeb? (*Opipava vreću.*)

ALDOMIROVCI: Pa kad nema stočne hrane...

ŽENA: Dajte da vas poljubim! (*Poljubi ga.*)

RAZUMNI: Eto, to ti je naš narod. Preko zime bez hrane i preko ljeta bez odjeće, ne putuje nigdje. (*Rukuje se.*)

NERAZUMNI: Vjekovne dobročinitelje krije ovaj narod. (*Tapša ga po ramenu.*)

MUŽ: Gotovo je. Rješili smo problem. Bravo. (*Tapša ga.*)

ALDOMIROVCI (*ne shvata*): Zašto se toliko, radujete?

NERAZUMNI: Kako zašto? Daćemo mu hljeb i gotovo. (*Pokazuje prema kabini.*)

ALDOMIROVCI: Ali ovo je za svinje!... Ko zna otkada je...

RAZUMNI: Nije bitno. Bitno je da je hljeb.

NERAZUMNI: Nećemo mu reći.

NEODGOVORNI: Zašto da ga opterećujemo sa suvišnim informacijama!...

ALDOMIROVCI: A... A... A nije dobro da ga slažete... Nema smisla...

RAZUMNI: Ne sekirajte se vi, ne sekirajte se, pustite da to sredimo mi. To je potpuno normalan hljeb, isti sadržaj soli, brašna i vode kao i ostali hljeb.

ALDOMIROVCI: E, kako je isti, kada je u vreći?

RAZUMNI: Vreća ne igra nikakvu važnost. U ovom slučaju ona je ambalaža, forma. (*Prema Nerazumnom.*) Izvadite tri.

ALDOMIROVCI: Ne shvatam... nego mislim... da ga ne lažemo, grehota je.

RAZUMNI: Hajte molim vas, nemojte sa tim prevaziđenim stvarima. Ko će

otići?

NERAZUMNI: Ako dopustite, ja. Odavno već hoću da nešto uradim korisno.

RAZUMNI: Dobro. Zna li šta ćete mu reći kada mu budete poklanjali hljeb.

NERAZUMNI: Pa nemojte molim vas... (*Uzima tri hljeba i odlazi prema zavjesi.*)

RAZUMNI (*briše znoj sa maramicom*): Završilo je, malo je trebalo da krenem da očajavam.

MUŽ: Priča za film. (*Uzdahne sa olakšanjem.*)

ŽENA: Užas. (*Češlja se.*)

ALDOMIROVCI: Nije trebalo da ga lažemo, kažem vam.

U tom trenutku iza zavjese se pojavljuje Nerazumni. On je zbunjen, vraća hljeb nazad.

RAZUMNI: Šta je bilo? Zašto vraćate hljeb?

NERAZUMNI: Neće hljeb.

RAZUMNI: Zar mu nije trebao hljeb?

NERAZUMNI: Sada više ne. Hoću majku da vidim, da popričam s njom.

Borovi da mi progovore i da se nadišem zraka. Hoću da posjetim Koprivišticu, sa njenim česmama, sa mostovima, sa djedovom sabljom...

NEODGOVORNI: Hajde, sada i sablja... Kako ćemo mu pronaći sablju?

Hljeba možemo nabaviti... Evo čitava vreća. (*Pauza.*)

ŽENA: I sada?

U autobusu nastupi zabrinutost i tišina. Situacija je ponovo napeta. Ne vidi se izlaz. Postepeno strah, očaj i tuga se pojačavaju, treba pronaći krivca. I nalaze ga.

NEODGOVORNI (*Razumno*): Ustvari ti si kriv!!! Rekao ti je Aldomirovci da

ga ne lažemo, da je grehota, a ti, prevaziđene stvari.

MUŽ: Vreća je forma...

ŽENA: Ambalaža...

NEODGOVORNI (*ustaje i zasuka rukave*): I uopšte čitavu noć mi ideš na nerve. Radi ovo, ne radi ono, nemoj ovo – praviš se važan.

MUŽ: I još si šešir stavio odozgo!

ŽENA: I komanduje svima...

NEODGOVORNI: Pošto je shvatio da je iz vreće, šofer nije lud da uzme hljeb. Shvatio je, sto posto.

RAZUMNI: Ali rekao vam je, čovjek da hoće da vidi Koprivišticu, neće hljeb.

MUŽ: Možda bi htio, da mu nismo ponudili hljeb za svinje.

NEODGOVORNI: Sada ćeš dati svoj hljeb! Nećemo zbog tebe da padamo u bezdan! Daj hljeb! Ja ću mu ga odnijeti. Moguće je da ga uzme.

MUŽ: Daj hljeb! (*Posegne prema tašni.*)

RAZUMNI: Ne diraj!...

ŽENA: Daj ga... Daj!

NEODGOVORNI: Hajde daj ga!

RAZUMNI (*pritisnut skoči na sjedište*): Ovo je moj hljeb! (*Preskoči na susjedno sjedište.*) Rekao je, da ne želi hljeb!... (*Ostali ga potjeraju.*) Vikaću, ovo nije način!... (*Bježi.*) Ovo je Čikago! (*Bježi po autobusu, preskače sjedišta.*)

NEODGOVORNI: Stoj!

ŽENA (*juri za njim*): Držite ga!

MUŽ: Sada Čikago, sada Čikago!...

NERAZUMNI: Stoj! Stani!

RAZUMNI: Nemojte ljudi... Nemojte braćo!...

ALDOMIROVCI: Ama nemojte, nemojte tako!

VIRTUOZ: Platićeš, zbog umjetnosti ćeš mi platiti. (*Juri ga.*)

Shvatajući da je sa svih strana pritisnut, Razumni baca tašnu sa hljebom preko razbijenog prozora. To još više naljuti goniče. Neodgovorni ga žestoko udari u stomak.

ZALJUBLJENA (viče): Ne! Ne! Nemojte!

Razumni je zbog udarca posrnuo do Muža koji ga udarcem gura prema zidu autobusa, hvata ga za sako i razdere mu revere. Razumni bježi od njega i naleti na Nerazumnog, koji ga udara i odbaci prema suprotnom kraju autobusa.

ZALJUBLJENA: Prestanite! Ne, nemojte! (Trči prema Razumnom u želji da mu pomogne.) Ne!

Virtuoz ga sačeka novim udarcem i odgurne ga prema pozadini autobusa. Tu ga dočeka Zaljubljeni i stravičnim udarcem ga odbaci do sredine autobusa.

ZALJUBLJENA: Nemojte! Prestanite! Ne! (Viče i pokušava da ih zaustavi.)

Neodgovorni zamahnu i pocijepa košulju Razumnom, jer mu je sako prije toga već skinut i gurne ga prema kabini.

ZALJUBLJENA: Ne! Čekajte! Nemojte!

Ona pokušava da uhvati ruku Neodgovornog otpozadi, ali je on odbaci silno. Ona poleti u pozadinu autobusa i padne na pod. Neodgovorni jakim udarcem ponovo udaru Razumnog, koji nailazi od kabine i ponovo ga vraća prema kabini gdje ovaj pada. Svi se bace na njega. Neodgovorni je uzeo polomljenu flašu i sa velikom snagom zamahne... I sekunda prije ga udari – autobus odjednom staje. Čuju se kočnice. Pokret od inercije i onda pauza. Ovo djeluje kao hladni tuš

zaslijepjenim i izluđenim putnicima. Oni stanu. Stoje i gledaju se...

ŽENA (zbunjeno): Stao je! (Pauza. Gledaju kroz prozore.)

VIRTUOZ: Gleda nas. (Svi pogledaju prema kabini.)

ZALJUBLJENI: Zašto nas gleda? (Pauza.)

ALDOMIROVCI: Zato, jer ste htjeli da ubijte čovjeka!

Tišina. Svi stoje. Gledaju se. U tišini, zvuk paljenja motora. Polazak...

NERAZUMNI: Okrenuo je!

Svi stoje. Iza toga, tiho, polako, ćuteći, raspoređuju se po svojim mjestima. Na podu ostaje razdrljeni Razumni. Motor radi ravnomjerno. Nešto kasnije ustaje i Razumni, poderane košulje, pocijepanog šešira, sa jednom cipelom, izgreban. On se polako privuče do svog sjedišta.

RAZUMNI (tiho): Vraćamo se... (Sjeda.)

Svi sjede sa licima prema publici. Nepomični, gledajući je. Aldomirovci ustaje, ide do Zaljubljene, koja još uvijek sjedi dole na podu, u dnu autobusa. Sjeda i on pored nje na podu. Zvuk motora se pojačava, pojačava, pojačava...

- K R A J -